

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 2 APRIL 1952

No 1819

COMMISSIE VAN REDACTIE

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)*

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; J. van Tichelen;

R. Vandeputte; F. Versichelen.

INHOUD

	Blz.
Publicatie, winstverdeling en reserve bij naamloze vennootschappen <i>door Mr Dr H. D. M. Knol</i>	240
Waardebepaling bij onteigening van landbouwgronden <i>door Prof. Dr Th. L. M. Thurlings</i>	242
Dividenddeclaraties in 1951 <i>door Dr A. C. M. van Keep</i>	244
Het niveau van de koopprijzen van landbouwgronden <i>door Ir S. H. de Jong</i>	246
Einde van het utility stelsel <i>door Drs N. Franken</i>	248
Geld- en kapitaalmarkt <i>door Drs J. C. Brezet</i>	250
Statistieken:	
Bankstaten	251
Enige indexcijfers van de industriële productie in Nederland	251
Wisselkoersen	251
Interim-indexcijfers van het gezinsverbruik in Nederland	251
Interim-indexcijfers van groothandelsprizen in Nederland	252
Werkloosheid en werkverruiming in Nederland	252

Dezer dagen

heeft de President van de Verenigde Staten verklaard, dat dat hij zich niet herkiesbaar kan stellen. Men kan er politieke speculaties aan verbinden, doch eerder persoonlijke. Hij heeft met zoveel woorden gezegd, dat hij meende zijn plicht te hebben gedaan. De tijd voor het otium is aanbroken. Een verrassende klank uit Amerikaanse mond, deze mededeling, dat men het recht heeft de plichtvolle arbeid neer te leggen.

„Wir sind unmüsig um Musze zu haben”, zo heeft de Duitse filosoof Pieper het klassieke standpunt over het beschouwelijk leven vertaald. Wij zijn er ver van af, in immer nieuw attaqueren van dezelfde problemen.

De Franse premier is zijn eerste ronde van vertrouwensvota begonnen. Zal hij zich verheugen als hij daardoor tot het beschouwelijk leven kan terugkeren? Men zal het niet veronderstellen.

Al even weinig geneigd om kalmpjes op te breken en naar huis te gaan, bleek de Organisatie voor de Europese Samenwerking. Zomen het goed begrijpt, was er van Engelse zijde enige voorkeur om dit huis te huur te zetten. Anderen hebben echter onder dit dak nog zoveel comfort gezien, dat duidelijk besloten is niet met pak en zak naar de NATO over te gaan.

Werk is er genoeg aan de winkel. In de eerste plaats om te voorkomen, dat de circulatie in de Europese Betalingsunie niet tot stilstand komt door een aantal semi-permanent lege laden. Wie zal die laatjes vullen? Er is een gerenommeerd grossier bekend doch de vraag is, of hij opnieuw crediet zal verlenen. De stemming tegenover financiële hulp aan Europa is in de Verenigde Staten niet milder aan het worden.

Vrije tijd, een precair begrip als men het niet zoekt. Verschillende Europese textielindustrieën staan, terecht, verre van beschouwelijk tegenover de leegloop, welke de huidige afzetmogelijkheden doen ontstaan. Rusten de consumenten op hun textielgoederen uit van de stormloop na Korea, of is het wachten op de doorzetting van de militaire uitrusting de voornaamste verklaringsgrond? In elk geval vreest ieder, dat de handelspolitieke wapenen weer in zeer actieve dienst zullen komen.

Zonder rust of duur gaat het denken voort. Een plan is voorgelegd, op grond waarvan de productiecapaciteit van de in de Europese samenwerking betrokken landen met een kwart vergroot zou kunnen zijn in 1956. En de Nederlandse Minister van Economische Zaken heeft tot rusteloos werken ter vergroting van de Nederlandse industriële uitvoer aangespoord.

„Laat uwen oog en slaap toe, noch uwen oogleden sluimering”. Het is theoretische economie als men het arbeidsaanbod ziet als een afweging van een offer van vrije tijd tegenover een vermeerderde materiële bevrediging. Waar is de vrije tijd?

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing

van ondernemingspensioen- en
spaarfondsen aan de (komende)
nieuwe wettelijke bepalingen ●

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

vacatures

Het Centraal Instituut voor Industrieontwikkeling
(C.I.V.I.) te 's-Gravenhage vraagt een

Economisch medewerker

(academisch gevormd). Ervaring in het bedrijfsleven
gewenst. Leeftijd tot 45 jaar.

Sollicitaties te richten aan de Directeur van het
C.I.V.I., Bezuidenhoutseweg 28, 's-Gravenhage.

Geen persoonlijk bezoek, dan na oproep.

Intern Accountants Dienst zoekt

jong medewerker,

lid NIVA/VAGA of Ec. opleiding met prac-
tische ervaring in groot bedrijf en met ken-
nis van budgettering.

Sollicitaties, liefst met pasfoto's, te richten
aan het Bureau van dit blad, onder no.
E-S.B. 13-2, Postbus 42, Schiedam.

Bekende fabriek van levensmiddelen,

gevestigd in het Oosten des
lands, vraagt voor pas opge-
richte Dochteronderneming

JONG DIRECTEUR

Vereist worden: een zeer rui-
me algemene ontwikkeling,
beheersing van de moderne
talen, commercieel, technisch
en administratief inzicht, orga-
nisatievermogen, tact, repre-
sentativiteit. Kennis van de
chemie strekt tot aanbeveling.

Alleen zij, die aan bovenstaande eisen voldoen,
geleven te solliciteren met een eigenhandig geschre-
ven brief, o.a. een systematisch curriculum vitae
bevattende, onder No. E-S.B. 14.4 Bureau van dit Blad.

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

diversen

Te koop van particulier

prima onderhouden PACKARD-CLIPPER 1947, zwart, vier-
deurs, zeer zuinig in gebruik. Te bevragen: HERMAN GOR-
TERSTRAAT 3, AMSTERDAM, Tel. No. 97937.

DE WIT'S TEXTIELNIJVERHEID N.V.

gevestigd te Helmond

UITGIFTE van

1573 gewone aandelen aan toonder
elk groot nominaal f 1000.-

voor de helft delende in de resultaten over het
boekjaar 1951/1952 en ten volle delende in de
resultaten over de volgende boekjaren.
Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrij-
ving op bovengenoemde aandelen uitsluitend over
houders van preferente en gewone aandelen
openstellen op

DINSDAG 8 APRIL 1952

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags
4 uur bij haar kantoren te Amsterdam, Rotter-
dam, 's-Gravenhage en Helmond, voorzover al-
daar gevestigd.

tot de koers van 100 pCt.

op de voorwaarden van het prospectus, d.d.
31 Maart 1952.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn ver-
krijgbaar bij de kantoren van inschrijving, al-
waar tevens, in beperkt aantal, verslagen over
het boekjaar 1950/51 en de statuten der vennoot-
schap ter beschikking zijn.

ROTTERDAMSCH
BANK N.V.

D. W. BRAND

HOLLANDSCHE
BANK-UNIE N.V.

VERMEER & CO.

Amsterdam, 31 Maart 1952.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Mr Dr H. D. M. KNOL, Publicatie en winstverdeling bij N.V.en Reserve.

In de pers leest men nogal eens klachten over de wijze, waarop N.V.en in jaarverslagen de winstverdeling aangeven. Men acht het blijkbaar niet nodig nauwkeurig aan te geven waarom de winst zo wordt verdeeld, noch of deze winstverdeling nauwkeurig overeenkomstig de statuten plaats heeft. Dit laatste is echter noodzakelijk, want indien zulks niet plaats heeft, is het besluit van de algemene vergadering van aandeelhouders, waarin de winstverdeling werd vastgesteld, absoluut nietig. Inzake deze materie is onlangs een vonnis geveld. Ook hieruit blijkt, dat statutaire rechten op winstaandeel, toegekend aan derden, dienen te worden geëerbiedigd. Dit is, tenzij anders overengekomen, van dwingend karakter. Voorts blijkt, dat onduidelijkheid in de jaarrekening wordt veroordeeld en dat ook onduidelijkheid in de winstverdeling is te veroordelen. Wat de post „reserve(s)” aangaat heerst er een soort Babylonische spraakverwarring. Schrijver zou het woord „reserve” uitsluitend willen bezigen voor een zuiver vermogenssurplus, een bedrag uit de beschikbare netto winst, waarmee het eigen vermogen der bedrijfs-huishouding wordt vergroot. Zulk een reservering moet geschieden bij besluit van de algemene vergadering van aandeelhouders en in overeenstemming met de regelen, in de statuten van het organisme neergelegd.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS, Waardebepaling bij onteigening van landbouwgronden.

De vaststelling van de hoogst toelaatbare prijs bij de schadeloosstelling bij onteigening ten algemene nutte door de administratie is een weinig bevredigende toestand. Herstel van de vrijheid van de rechter zou niet volledig effect sorteren zolang de lagere rechter zich gebonden voelt aan de arresten van de Hoge Raad van 1942, die hem de verplichting opleggen bij de schadeloosstelling uit te gaan van de bij vrijwillige overdracht toegestane prijs. Deze arresten berusten op een onjuiste interpretatie van het in art. 40 Onteigeningswet vermelde begrip „werkelijke waarde”. Prijsbeheersing is ipso facto een fixatie van het officiële prijsniveau beneden de vervangingswaarde. Zolang het standpunt van de Hoge Raad niet is herzien, en zolang de wetgever niet bepaalt, dat de rechter volledig vrij zal zijn bij de bepaling der schadeloosstelling, moet de in de tweede motie van Dr Drosen gevraagde herziening van het prijsniveau van landbouwgronden, die overigens ook op zichzelf dringend is gewenst, gezien worden als een noodzakelijke aanvulling van de eerste motie, waarin herstel van de rechterlijke vrijheid werd verlangd.

Dr A. C. M. VAN KEEP, Dividenddeclaraties in 1951.

Zo goed als alle dividenddeclaraties zijn in 1951 beneden het daarvoor toegestane wettelijke maximum gebleven. De wettelijke bepalingen, welke in 1950 ter beperking van de dividenduitkeringen zijn ingevoerd, hebben dus nagenoeg geen invloed op de hoogte der declaraties uitgeoefend. Trouwens gedurende de gehele periode, dat de dividendbeperking in enige wettelijke voren aan de ondernemingen was opgelegd, is dit vrijwel steeds het geval geweest. Aan de Wet op de Dividendbeperking kan weinig reële betekenis worden toegekend. Opheffing van deze wet zou slechts in weinig gevallen aanleiding kunnen vormen tot hogere dividenddeclaraties, zodat deze wet niet noodzakelijk kan worden geacht voor een gelijkgerichte beheersing van lonen en dividenden. Daarentegen zou de opheffing er van waarschijnlijk wel, op psychologische gronden en niet ten volle gemotiveerd, de bereidheid van kapitaalverschaffers vergroten om zgn. risicodragend kapitaal aan de ondernemingen ter beschikking te stellen.

Ir S. H. DE JONG, Het niveau van de koopprijzen van landbouwgronden.

Voor de bepaling van koopprijsnormen voor onbebouwd bouw- en grasland openen de pachtnormen, zoals deze bij beschikking van 22 Januari 1952 zijn gegeven, de mogelijkheid om tot een hoger niveau dan het koopprijsspeel van 1940 te geraken. Voor de bepaling van de koopprijzen van de gebouwen van boerderijen kan men zich niet op de pachtnormen hiervan baseren, daar de koopprijzen van boerderijen dan lager zouden komen te liggen dan voor het onbebouwd land. De koopprijznorm van de gebouwen van boerderijen zal gebaseerd moeten zijn op de vervangingswaarde, rekening houdende met de afschrijving. Berekend wordt een gemiddelde norm van f 800 per ha.

Drs N. FRANKEN, Einde van het utility stelsel.

Te Londen is het rapport van een commissie onder voorzitterschap van Sir William Douglas over het Britse „utility system” en de „purchase tax” verschenen. De Nederlandse handel komt op velerlei en bovendien vaak op zeer onplezierige wijze met deze combinatie in aanraking. De suggesties en aanbevelingen van de Douglas-commissie geven een aanzienlijke verbetering van het bestaande systeem. Van Nederlands standpunt bezien is er alle reden tot tevredenheid nu Mr. Butler bij het indienen van de begroting voor het fiscale jaar 1952 bekend heeft gemaakt, zich aan te sluiten bij de conclusies en aanbevelingen van de Douglas-commissie. Een uitzondering werd gemaakt t.a.v. meubelen van de „utility”-categorie, doch anderzijds werd een uitbreiding gegeven door aan verschillende soorten werkkleding vrijdom te verlenen van „purchase tax”. Te betreuren valt, dat de mogelijkheden welke voor de export naar het Verenigd Koninkrijk op deze wijze worden geopend, wederom voor een deel teniet worden gedaan door verdergaande invoerrestricties.

— SOMMAIRE —

Mr Dr H. D. M. KNOL, La publication de la répartition des bénéfices et des réserves de sociétés anonymes.

Les sociétés anonymes doivent déterminer d'une manière détaillée, dans leur rapport annuel, comment le bénéfice est réparti et cela doit se faire conformément aux statuts.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS, L'évaluation des terres de culture expropriées.

L'auteur examine la question de savoir comment le prix maximum admissible doit être déterminé pour dédommager les cas d'expropriation pour cause d'utilité publique.

Dr A. C. M. VAN KEEP, Déclaration de dividende pendant 1951.

Presque toutes les déclarations de dividende relatives à l'année 1951 sont restées en dessous des maxima légalement autorisés. On ne peut guère accorder une signification réelle à la Loi sur les restrictions en matière de dividende.

Ir S. H. DE JONG, Le niveau des prix d'achat des terres de culture.

On traite dans cet article de la question de savoir à quel niveau on peut arrêter les prix des terres de culture.

Drs N. FRANKEN, La fin du système „utility”.

Un examen du rapport de la Commission Douglas relatif au „utility system” et au „purchase tax” au Royaume-Uni.

Publicatie en winstverdeling bij N.V.en. Reserve

In de pers leest men nogal eens klachten over de wijze, waarop N.V.en in jaarverslagen de winstverdeling aangeven. Men acht het blijkbaar niet nodig nauwkeurig aan te geven waarom de winst zo wordt verdeeld, noch of deze winstverdeling nauwkeurig overeenkomstig de statuten plaats heeft. Dit laatste is echter noodzakelijk, want indien zulks niet plaats heeft, is het besluit van de algemene vergadering van aandeelhouders, waarin de winstverdeling werd vastgesteld, absoluut nietig. Immers, gezien wij artikel 46a W.v.K. enigszins nader, dan blijkt er sprake te zijn van twee soorten nietigheid: 1e. van één, gebonden aan een tijdsruimte van zes maanden; 2e. van één, waarbij de nietigheid zonder meer geldt.

De eerstgenoemde nietigheid geldt echter alleen, wanneer formaliteiten niet in acht zijn genomen. Als zodanig zijn aan te merken: niet op regelmatige wijze tot stand gekomen besluiten of een besluit, waarbij aandeelhouders, ofschoon volgens de wet of statuten hun medewerking voor het tot stand komen noodzakelijk was, niet zijn geraadpleegd, het laatste dan nog onder deze restrictie, dat in goede trouw is gehandeld. Wij willen dit *formeel nietige besluiten* noemen. Aan de besluiten kleeft alleen een fout in formele zin.

De genoemde termijn van zes maanden moet o.i. als een *fatale* termijn (*déchéance*) worden beschouwd.

De tweede soort van besluiten zijn *materieel nietig*. Zulk een besluit is nietig op grond van de materiële bepalingen der wet. Voor ons is van belang als voorbeeld te noemen: het genomen besluit is in strijd met de goede trouw. Ook is zulk een geval aanwezig, indien het besluit strijdig is met de statuten. Dit is voor ons artikel in het bijzonder van belang, want hieronder valt een winstverdeling strijdig met de statutaire bepalingen daaromtrent. Zo bijv. de volgende besluiten: minder winst aan de deelgerechtigden uit te keren dan volgens genoemde bepalingen; winst uit te keren terwijl die er niet is, of meer dan wettelijk als zodanig teruggeworpen.

Het hierboven betoogde heeft een nog veel ruimere strekking dan oppervlakkig blijkt. Immers, bij winstverdeling zal men allicht in de eerste plaats denken aan de aandeelhouders. Maar er zijn, vooral tegenwoordig, nog vele andere deelgerechtigden in de winst. Om nog te zwijgen van tantiëmisten, kunnen als zodanig optreden: houders van winstbewijzen; werknemers, wie een winstaandeel is toegekend; en anderen, die contractueel een prestatie hebben geleverd en op grond daarvan een deel van de toekomstige winst hebben bedongen.

Op een en ander is door ons voorheen in werken¹⁾ en artikelen herhaaldelijk de aandacht gevestigd. Een N.V. staat het niet vrij haar winst vast te stellen zoals zij verkiest. Daarbij moet statutair te werk worden gegaan.

Uit het voorgaande volgt: scherp dienen te worden onderscheiden de groepen, welke recht hebben op een winstaandeel. Dit zijn: 1e. aandeelhouders; 2e. andere deelgerechtigden in de winst krachtens overeenkomst. Hun positie is geheel verschillend. De eersten hebben een aandeel in het vermogen der N.V. Al reeds geruime tijd is men gewoon hen als geldleners zonder meer te zien. O. i. ten onrechte. Juridisch is er nu eenmaal een groot onderscheid tussen de schuldeiser en de aandeelhouder. O.a. door het absentisme van aandeelhouders heeft deze mening ten onrechte ingang kunnen vinden. De tweede groep is echter in vele gevallen schuldeiser zonder meer; ze heeft recht op een vastgesteld gedeelte van de winst — niet de *vastgestelde* winst — *over een bepaalde periode*.

¹⁾ In het bijzonder in het werk: „Civielrechtelijke aansprakelijkheid van Directie en Commissarissen van naamloze vennootschappen volgens Nederlandsch recht”.

Betrekkelijk zelden wordt de rechter geroepen — uitgezonderd in belastingzaken — zijn oordeel te geven over zaken, welke hiervóór ter sprake kwamen. Kort geleden werd echter inzake deze materie een interessant vonnis geveld, hetwelk aanleiding is tot het schrijven van dit artikel. De casus is als volgt²⁾.

Eiseres, A, stelde eigenaresse te zijn van 28 van de 250 bewijzen van oprichtersrechten, welke bij de oprichting van de N.V., B, gedaagde, zijn uitgereikt; deze oprichtersbewijzen zijn onafgebroken in het bezit van A geweest sedert een datum gelegen vóór de statutenwijziging, welke in 1937 bij de N.V. plaatsvond. Elk bewijs luidt als volgt: „Bewijs van oprichtersrechten aan Toonder No. Houder dezes is gerechtigd tot 1/1250 deel in de overwinst, als omschreven in artikel 21 der statuten van bovengenoemde Vennootschap en bij ontbinding op 1/1250 van het liquidatiesaldo als omschreven in artikel 22 van bedoelde statuten”.

Artikel 21 van deze statuten luidde als volgt: „Hetgeen uit de gewone opbrengst na aftrek van alle afschrijvingen, rente en verplichte aflossing van opgenomen gelden, verliezen en onkosten, waaronder ook begrepen de vaste bezoldiging van de Directeur en de gedelegeerde Commissaris, overblijft is winst”.

Verder werd nauwkeurig aangegeven op welke wijze de winst moest worden verdeeld; hierdoor kwam dus ook mathematisch vast te staan het aandeel, toekomende aan de houder van een oprichtersbewijs.

Artikel 22 van de statuten laten wij buiten beschouwing, als voor dit geval niet ter zake dienend.

Waar het echter nu aankomt is het volgende. In 1937 werden de statuten gewijzigd. Het artikel inzake de winstverdeling luidde sindsdien als volgt: „Winst is hetgeen uit de gewone opbrengst overblijft, na aftrek van alle afschrijvingen en reserveringen, welke afschrijvingen en reserveringen, door de directie, onder goedkeuring van commissarissen, worden vastgesteld, en van rente van opgenomen gelden, verliezen en onkosten, waaronder ook begrepen de vaste bezoldiging van de Directie en de gedelegeerde Commissaris”.

Hieruit volgt: alle reserveringen zijn er bij gekomen. Doordat de leiding onder goedkeuring van het toezichthoudend orgaan echter *alle reserveringen* vaststelt om tot uitkeerbare winst te komen, is het mogelijk deze winst tot een klein bedrag, zelfs tot nul, te reduceren. Uiteraard grondde eiseres daarop haar dagvaarding. Door de nieuwe regeling werden haar rechten in ernstige mate aangetast. Nu is deze zaak, zo het kan, nog ernstiger dan een anti-statutaire daad en wel krachtens de scherp gestelde regel, neergelegd in artikel 45a W.v.K.

De houders van oprichtersbewijzen waren in de statutenwijziging van 1937 niet gekend, laat staan, dat zij in deze wijziging hebben toegestemd.

Tot 1948 had de N.V. ca f 17,5 mln gereserveerd en eiseres betoogde, dat ook de afschrijvingen zeer hoog zijn geweest. Volgens haar waren deze zgn. afschrijvingen voor een groot deel reserveringen. Trouwens, terwijl heden de beurskoersen van aandelen niet hoog staan, wordt een aandeel in bedoelde N.V. genoteerd boven 300 pCt.

Bovendien, aldus eiseres, werd in 1942 een bonus-aandeel aan aandeelhouders gegeven. Deze uitkering geschiedde uit de overwinst, zonder acht te slaan op de rechten van de houders van oprichtersbewijzen.

De eis luidde als volgt: dat de Rechtbank zal verklaren, dat de voornoemde wijziging in 1937 van de statuten der gedaagde vennootschap, aan de rechten van eiseres, geen

²⁾ Arrondissementsrechtbank Rotterdam, 21 Februari 1951, N.J. 1951, no 644.

nadeel kan toebrengen en mitsdien de bij die gelegenheid gegeven uitbreiding door toevoeging van de woorden „en alle reserveringen” ten aanzien van eiseres, als niet geschreven moet worden beschouwd.

In het vonnis van de rechtbank komen verschillende overwegingen voor, welke van belang en somtijds in hoge mate interessant zijn. De gedaagde voerde aan, dat de eiseres door tot 1948 het vervallen bedrag op de oprichtersbewijzen te incasseren, stilzwijgend met de statutenwijziging genoegen heeft genomen, althans haar recht heeft verwerkt. Een zuiver juridisch betoog dus. Bovendien een ernstig verweer. Steeds moet hij, die het met de wijze, waarop een verbintenis wordt nagekomen, niet eens is, nauwlettend zorgdragen: 1e. geen daad te verrichten, waaraan een rechtschijnscsheppend karakter is toe te kennen; 2e. tijdig te reclameren, opdat de tegenpartij zich niet op rechtsverwerking zal kunnen beroepen.

Eiseres beroept zich, wat het eerste punt betreft, op de geschiedenis bij het tot stand komen van de wet; in het oorspronkelijk wetsontwerp stond voor „toestemming” in artikel 45a W.v.K. het woord „uitdrukkelijk”. Dit argument kunnen wij niet sterk vinden en de rechtbank schijnt er, voor zover uit het vonnis blijkt, op dezelfde wijze over te denken. De rechtbank stelt nochtans eiseres in het gelijk, zij het vanzelfsprekend op andere grond, en oordeelde als volgt: „De derde zal toestemming uit deze handelingen slechts dan mogen afleiden, indien deze gedragingen ondubbelzinnig en niet voor redelijke twijfel vatbaar op deze bedoeling tot toestemming wijzen. Ten aanzien van het incasseren der dividendbewijzen acht de rechtbank zulks niet het geval. Zowel vóór als na de statutenwijziging werden de dividendbewijzen ter betaling aangeboden, zodat het daarmee voortgaan niet ondubbelzinnig wijst op instemming met die wijziging, daar ook hij, die met de statutenwijziging niet bekend was³⁾, op dezelfde wijze gehandeld zou hebben”.

En nu komt een belangrijke passage in verband met de onvolledige wijze van uitbrengen der jaarverslagen, een euvel, hierboven reeds aangestipt.

„De stelling van gedaagde, dat eiseres de statutenwijziging had behoren te kennen, acht de Rechtbank onjuist; immers, in de jaarverslagen van 1936, 1937 en 1938, welke aan de Rechtbank wel niet zijn overgelegd, doch waarvan zij als zijnde dit openlijk bekend gemaakte stukken kennis heeft genomen, is met geen woord gewag gemaakt van de wijziging der statuten, terwijl ook onderlinge vergelijking dezer jaarverslagen geen enkele aanwijzing geeft, dat de winstverdeling is gewijzigd. Gedaagde, die haar aandeelhouders en derden wel zeer onvolledig inlicht over de financiële gang van zaken en ook geen nauwkeurige specificatie der winstverdeling geeft³⁾, kan derden bezwaarlijk verwijten, dat zij uit haar jaarverslagen niet begrepen hebben dat de bepalingen in de statuten omtrent de winstverdeling zijn gewijzigd”.

En even verder: „Er valt hierbij nog op te wijzen, dat de grote reserveringen in 1946, 1947 en 1948 gedaan, wel in de toelichting tot de balans zijn vermeld, doch in de winst- en verliesrekening niet tot uitdrukking komen”.

Op grond van het bovenstaande concludeert de rechtbank, dat eiseres in haar vordering onvankelijk is.

Uiteraard is hiermeer de casus niet tot het einde toe behandeld; wij hebben nog de kwestie van de reserveringen. O.i. wrekt zich het onjuiste gebruik van het woord „reserve”; hieronder komen wij daarop terug.

Gedaagde voerde aan, dat de statutenwijziging niet de strekking had de rechten van houders van oprichtersbewijzen te bekorten. De nieuwe formulering in de statuten inzake de winstverdeling bedoelt slechts met „reserveringen” de „oneigenlijke reserveringen”, welke van dezelfde strekking zijn als afschrijvingen en tot doel hebben te voor-

komen, dat als winst wordt beschouwd wat in wezen geen winst is. Reserveringen, welke beogen een deel van de werkelijke winst niet tot uitdrukking te brengen, doch aan het vermogen toe te voegen (zgn. *eigenlijke reserveringen*), zouden niet gedaan mogen worden, erkent gedaagde.

De rechtbank oordeelt hieromtrent, dat de woorden „alle reserveringen” de mogelijkheid openlaten om ook „eigenlijke” reserveringen op de bruto winst in mindering te brengen. Voor zover uit het vonnis na te gaan, heeft eiseres geen bezwaar tegen de zgn. oneigenlijke reserveringen. Maar, zoals vanzelf spreekt, ontspan zich tussen partijen een uitvoerig debat over deze twee soorten van reserveringen.

Tot zover een en ander uit en in verband met het vonnis, zoveel mogelijk door ons zonder meer weergegeven. De opmerkingen, welke wij hierboven maakten, en de critiek, hieronder nog te geven, kunnen slechts van algemeen karakter zijn.

Uit het voorgaande blijkt in elk geval, en wij verheugen ons, dat ook de rechter over deze zaken zijn oordeel heeft laten horen:

- 1e. statutaire rechten op winstaandeel, toegekend aan derden, dienen te worden geëerbiedigd;
- 2e. tenzij anders overeengekomen, is het sub 1e genoemde van dwingend karakter;
- 3e. onduidelijkheid in de jaarrekening wordt veroordeeld;
- 4e. onduidelijkheid in de winstverdeling is te veroordelen.

Dat wil niet zeggen, dat wij geen opmerkingen ten aanzien van enige — niet zuiver juridische — overwegingen in het vonnis hebben. Het spreken van eigenlijke en oneigenlijke reserveringen doet vreemd aan. Bovendien menen wij op juridische grond bezwaar te moeten maken tegen de overweging. Vaste jurisprudentie is: de gulden = gulden-theorie. Bij het vaststellen van een recht op winstaandeel kan dezeregel niet terzijde worden geschoven. Of daarvoor in sommige gevallen aanleiding kan zijn, staat geenszins ter beoordeling van een der partijen, in casu de leiding van de onderneming, maar de afwijking van de regel kan alleen bij wilsovereenstemming tussen beide partijen tot stand komen, of de wetgever zou dienen in te grijpen. Het laatste kan plaats hebben, indien de wet — het W.v.K. — regelen geeft op welke wijze de taxatie der activa dient plaats te hebben. Maar deze ontbreken. Integendeel, de bepalingen inzake deze materie, in het W.v.K. — meer in het bijzonder in de bepalingen, de N.V. betreffende — opgenomen, gaan uit van de hiervóór genoemde vaste jurisprudentie. Men kan de daarin neergelegde regel onjuist vinden, maar dat is hier niet aan de orde.

Ten slotte nog enige opmerkingen in verband met het woord „reserve”.

Hiervóór werd reeds aangestipt, dat de verwarring bij deze begrippen een gevolg is van een o.i. foutieve nomenclatuur. Ook de rechtbank voelde dit zeer juist aan, toen zij overwoog, dat „oneigenlijke” reserveringen beter kunnen worden aangeduid met „voorzieningen”. Zonder het expressis verbis uit te spreken maakt de rechter hier eigenlijk aanmerking op een onjuiste nomenclatuur. Een verslag, een stuk, dat de ontwikkelde leek zonder te grote inspanning moet kunnen begrijpen, dient ook de posten, op de balans en verlies- en winstrekening voorkomende, zo weer te geven, dat de betekenis daarvan goed tot uitdrukking komt.

Ook de accountant heeft in deze zeker een taak. In zijn rapport zal hij weergeven de rekeningen, zoals die in de boeken voorkomen. Maar hij schrome niet, indien zijn wensen dienaangaande niet worden ingewilligd, in plaats van de z.i. niet juiste aanduiding een goede aan te bevelen. Juist wat de post „Reserve” of „Reserves” aangaat heerst er een soort Babylonische spraakverwarring. Dit is vooral

³⁾ Cursivering van schrijver.

na de tweede wereldoorlog erger geworden. Zuivere schulden, afschrijvingen, fondsen voor vernieuwing en uitbreiding, correcties op te lage afschrijvingen en „echte” reserves ziet men niet zelden met „Reserve” aangeduid of zelfs wel onder één post op de balans verschijnen.

Met zuivere schulden bedoelen wij die wegens belastingen e.d. Waarom bijv. hier te spreken van „Reserve belastingen”? Er is een schuld; alleen het juiste bedrag weet men veelal niet, omdat dikwijls van tevoren nog met de belastingadministratie een debat gevoerd zal moeten worden. Waarom de post niet onder „Geschatte schulden” of gewoon onder „Crediteuren” op te nemen? Fondsen voor vernieuwing en uitbreiding behoren niet zelden tot de reserves. Alleen wanneer men daarop afschrijvingen boekt, moet uiteraard anders worden geoordeeld. Onjuist is het o.i. te zeggen: de leiding stelt voor $f \times$ voor „Reserve achterstand” te bestemmen. Het is eigenlijk afschrijving op een in de toekomst aan te schaffen activum. Wij noemen nu maar een geval. Voor andere posten zal zich dikwijls een zelfde situatie voordoen. Het is echter overbodig dit voor de lezers van dit periodiek nader aan te geven. Wat wij vooral willen betogen is: gebruik voor al zulke rekeningen niet het woord „reserve”. Het woord „reserve” zouden wij alleen en uitsluitend willen bezigen voor een zuiver vermogenssurplus⁴⁾, een bedrag uit de beschikbare netto winst, waarmede het eigen vermogen der bedrijfs-huishouding wordt vergroot. Zulk een reservering moet geschieden bij besluit van de algemene vergadering van aandeelhouders en in overeenstemming met de regelen, in de statuten van het organisme neergelegd.

Men mag stellen — de berichten in de pers wijzen er voortdurend op —, dat de meerderheid der N.V.en nalaat een behoorlijke verlies- en winstrekening te publiceren. De rechtbank verwijt dat ook aan gedaagde. De besturen bepalen eenvoudig wat men denkt uit te keren als dividend en dat wordt dan globaal genomen als „winst” tot uitdrukking gebracht. De aandeelhouders kunnen zich geen behoorlijk beeld vormen van de werkelijke gang van zaken.

Nu zijn ongetwijfeld de omstandigheden wel zeer veranderend in de laatste decennia, waarbij vooral de waardeverandering van het geld problemen schept. Bij waarde-daling van het geld komt begrijpelijkerwijze de roep om de vervangingswaarde af te schrijven en daarmede komt men op een terrein vol moeilijkheden, welke geenszins zijn opgelost in de theorie.

Welke denkbeelden men hieromtrent ook huldigt, het schijnt toch wel redelijk te eisen, dat de aan de aandeelhouders over te leggen jaarstukken duidelijk tot uiting brengen hoe men het gedaan heeft, op welke wijze en naar welke beginselen de afschrijvingen zijn berekend en in de jaarstukken verwerkt. De aandeelhouders zouden dan kun-

nen beoordelen wat de uitgekeerde middelen eigenlijk betekenen en wat de waarde is die hun aandelenbezit vertegenwoordigt.

In elk geval behoren de bestuurders de statuten, zoals die nu eenmaal luiden, te eerbiedigen. Dit geldt zeer in het bijzonder ten aanzien van de reserveringen, als de belangen van de verschillende deelgerechtigden in de winst uiteenlopen. Aandeelhouders behoeven er geen nadeel van te ondervinden, indien sterk wordt gereserveerd. Bij de tweede groep is het anders. Deze moet juist profiteren van sterk schommelende resultaten; ze wordt zeer bepaald benadeeld door egalisering van de uitkeringen. Immers, de tot deze groep behorende personen ontvangen een gedeelte van de overwinst. Men zou oprichtersbewijzen waardeloos kunnen maken door de dividenden te beperken tot het primaire dividend (en, zoals vanzelf spreekt, de winst in overeenstemming daarmede doen uitkomen).

De topwinsten zijn zeer in het voordeel van de winstbewijzen en als de N.V. dergelijke stukken in omloop heeft gebracht moet zij met deze omstandigheid ten volle rekening houden. Als zij zo onverstandig is geweest na te laten in de statuten op te nemen, dat er een vergadering kan zijn van de houders dezer bewijzen, en ook niet heeft opgenomen een recht van inkoop, kan men de houders niet kwalijk nemen, dat zij op hun rechten staan.

Het is begrijpelijk, dat de besturen van N.V.en thans zeer geneigd zijn tot interne financiering. De accountants gevoelen daarvoor eveneens. Hier te lande zijn de accountants zeer onder de indruk van de betekenis van de vervangingswaardeleer. Nu is het een gezonde politiek om meer geld in de onderneming te laten of er in te brengen als stijging van het prijsniveau dit wenselijk maakt. Maar daarvoor is dan een besluit van aandeelhouders nodig. De houders van winstbewijzen e.d. hebben in de periode van prijsdaling na 1929 de nadelen ten volle moeten dragen en niemand kwam hun tegemoet door hen op grond van de vervangingswaardeleer sneller aan winstuitkering te helpen. Nu ligt het juist andersom. Zij kunnen nu eisen, dat ook thans wordt afgeschreven naar de aanschaffingsprijzen. Het zou inderdaad gewenst zijn bijzondere maatregelen te treffen, bijv. een „Fonds voor Vernieuwing en Uitbreiding” te creëren. Daarin is gewoonlijk niet voorzien in de statuten en dit kan dan ook niet geschieden ten laste van deze groep, die zo geheel anders tegenover de N.V. staat dan de aandeelhouders en de bestuurders. Wordt een dergelijk fonds gevormd, dan dient eerst het gedeelte van de oprichtersbewijzen van de winst te worden afgezonderd.

Gemakkelijk is een en ander niet steeds te verwezenlijken. Er zijn nu eenmaal altijd belangentegenstellingen. Het belang van de bedrijfshuishouding is evenwel primair; een redelijk voorstel moet worden goedgekeurd. Maar niet anti-statutair. Hierbij kan een soepele regeling in de statuten goede diensten bewijzen.

Leiden.

H. D. M. KNOL.

Waardebepaling bij onteigening van landbouwgronden

De huidige toestand.

Gelijk de lezer bekend zal zijn, kent Nederland sinds November 1940 een prijsstop voor landbouwgronden en bijbehorende opstallen, zoals het tussen 1942 en 1949 ook een prijsstop voor niet-agrarische onroerende goederen heeft bezeten. De regeling met betrekking tot landbouwgronden was oorspronkelijk vervat in het Besluit 1940, no 219, dd. 27 November 1940, doch maakte in 1944, Staatsblad E 93, voor de bevrijde gebieden plaats voor de bepalingen van Besluit 1942, no 49, die, oorspronkelijk slechts betrekking hebbend op niet-agrarische onroerende goederen, van kracht werden verklaard ook voor landbouwgronden en -opstallen.

De sindsdien vigerende bepalingen komen in hoofdzaak hierop neer, dat bij vrijwillige verkoop ten hoogste de prijs mag worden betaald, die volgens de Nederlandse tekst van Besluit 1942 no 49, art. 2, „op 9 Mei 1940 daarvoor gebruikelijk en redelijk was”, volgens de Duitse tekst „üblich und angemessen war”. Voor zover ons bekend is, heeft men het woordje „en” van de Nederlandse tekst niet als een beperking gehanteerd. Voor het geval van onteigening bepaalde art. 6 van het Besluit 1942 no 49 art. 5, dat „de Secretaris-Generaal van het Département van Binnenlandse Zaken, met inachtneming van het bepaalde in art. 2, het bedrag vaststelt, hetwelk bij de berekening van de schadeloosstelling ter zake ten hoogste

⁴⁾ Vgl. Harry G. Guthmann: „The analysis of financial statements”, third edition, blz. 33 e.v.

als prijs voor de onteigende of gevorderde zaak mag worden in aanmerking genomen". Hierbij zij aangetekend, dat het Besluit 1940/219 in art. 6 bepaalde: „De bepalingen van dit besluit zijn niet van toepassing op onteigening ten algemene nutte". Dit artikel, dat derhalve de vrijheid van de rechter om de schadeloosstelling te bepalen in overeenstemming met art. 40 van de Onteigeningswet onaangetast liet en de rechter niet bond aan de prijsbeheersing, werd op 19 September 1942 vervallen verklaard. Het Besluit E 93 1944 van de Nederlandse Regering bracht mede, dat de bepaling van de maximumhoogte der schadeloosstelling in handen werd gelegd van de Secretaris-Generaal van Binnenlandse Zaken, die later op dit punt werd vervangen door de Minister van Wederopbouw enz.

De interpellatie-Droesen en de daaruit voortgekomen motie.

Dat het een weinig bevredigende situatie is, dat de Overheid, die bij onteigening ten algemene nutte als belanghebbende partij optreedt, tevens de hoogst toelaatbare schadeloosstelling bepaalt, behoeft weinig betoog. Zulks kwam ook tot uiting in de interpellatie, die op 5 Maart 1952 in de Tweede Kamer werd gehouden door Dr Ir W. J. Droesen, welke interpellatie was toegesfaan in de vergadering van 20 Juli 1951. Deze interpellatie leidde tot de indiening van een tweetal moties, die met een grote meerderheid door de Kamer werden aanvaard en waarvan de inhoud luidde:

I. „De Kamer, gehoord de bespreking over de prijsbeheersing van onroerende zaken, nodigt de Regering uit op korte termijn te bevorderen het herstel van de vrijheid van de rechter bij de vaststelling van de schadeloosstelling bij onteigening van onroerende zaken, en gaat over tot de orde van de dag".

II. „De Kamer, gehoord de bespreking over de prijsbeheersing van onroerende zaken, van oordeel, dat de bestaande regeling op dit gebied, met name de handhaving van de prijsbasis van 9 Mei 1940, niet langer verantwoord is, nodigt de Regering uit een herziening van bedoelde regeling op korte termijn te willen bevorderen, door middel van een wettelijke voorziening, welke alle gronden omvat, en gaat over tot de orde van de dag".

Het zal ongetwijfeld een zwarte dag geweest zijn voor de betrokken ministers en hun ambtenaren, die zich door deze moties voor de noodzaak zagen gesteld op korte termijn met een noodwetje voor de dag te komen, vooruitlopende op de afhandeling van het nog steeds hangende wetsontwerp Vervreemding Landbouwgronden.

Het is echter begrijpelijk, dat de Kamer haar geduld verloren heeft en dat zij de verdere handhaving van het tot absurditeit geworden prijsniveau van 9 Mei 1940 niet wenst te tolereren. Begrijpelijk is ook, dat zij, behalve op herstel van de rechterlijke vrijheid inzake de schadeloosstelling, tevens aandrong op een officiële herziening van het prijsniveau. Indien namelijk de rechterlijke vrijheid wordt hersteld, doch de wetgever zou nalaten te bepalen, dat de rechter niet gehouden is zich te richten naar de voorschriften van de prijsbeheersing, zou bovenbedoeld herstel een groot deel van zijn feitelijke betekenis verliezen.

Het standpunt van de Hoge Raad.

Het geval is immers, dat in het voorjaar van 1942, toen art. 6 van het Besluit 1940/219 nog volledig van kracht was, de Hoge Raad een tweetal arresten velde — Minister Mulderijie beriep zich op deze arresten in een ander verband —, waarin de Raad als zijn oordeel uitsprak, dat, hoewel de rechter krachtens art. 6 niet gebonden was aan de prijsbeheersing, hij de schadeloosstelling desondanks moest bepalen in overeenstemming met de normen, die bij vrijwillige overdracht werden gehanteerd. De tekst van deze arresten is als volgt:

Arrest H.R. dd. 4-2-1942, Ned. Jur. 1942, no 355: „dat toch, al is door gezegd artikel 6 buiten twijfel gesteld, dat

op onteigening ten algemeenen nutte de voorschriften van het Besluit, in het bijzonder die van de artikelen 2, 3 en 4, niet van toepassing zijn, zulks niet medebrengt, dat de in artikel 40 der Onteigeningswet bedoelde waarde van de te onteigenen percelen zou moeten worden vastgesteld los van de invloed, die de bepalingen van het Besluit op de waarde van landbouwgronden uitoefenen; dat derhalve de Rechterbank, in stede van te letten op de prijs, die „in het vrije ruilverkeer" zou zijn te maken, had behooren na te gaan, welke prijs ten tijde van de onteigening onder de werking van het Besluit bij verkoop had kunnen worden verkregen", terwijl wij lezen in het Arrest H.R., dd. 4 Maart 1942, Ned. Jur. 1942, no 382:

„dat, al is, door artikel 6 van het in het Besluit van 27 Nov. 1940 buiten twijfel gesteld, dat op onteigening ten algemeenen nutte de voorschriften van het Besluit, in het bijzonder die van de artikelen 2, 3 en 4, niet van toepassing zijn, zulks niet medebrengt, dat de in artikel 40 der Onteigeningswet bedoelde waarde van het te onteigenen goed zou moeten worden vastgesteld los van de invloed, die de bepalingen van het Besluit en de overeenkomstig art. 7 van het Besluit voor het Pachtbureau gegeven bindende algemeene richtlijnen op de waarde van landbouwgronden uitoefenen".

Interpretatie art. 40 Onteigeningswet.

Het onbevredigende in deze arresten is gelegen in de interpretatie van het begrip „werkelijke waarde", waarover art. 40 van de Onteigeningswet spreekt. Aangezien het hier meer een economische dan een juridische quaestie betreft, wagen wij het om onze van de opvatting van de Hoge Raad afwijkende inzichten in dezen te publiceren.

Bedoeld artikel 40 luidt: „Alleen de werkelijke waarde van het onteigende, niet de denkbeeldige, welke dit uitsluitend voor den persoon des eigenaars of des rechthebbenden heeft, komt in aanmerking". Uit de Memorie van Toelichting vernemen wij, dat „de waarde der onteigende zaken geheel behoort voldaan te worden, doch geenerlei pretium affectionis in aanmerking te komen. Dit is, als aan den persoon gebonden, voor geen waardeering vatbaar".

De uitdrukking „werkelijke waarde" betekent hier de prijs, die in het marktverkeer te maken is. De gedachten-gang, die bij de wetgever aanwezig moet zijn geweest is deze, dat de schadeloosstelling van die aard moet zijn dat de onteigende desgewenst in de markt een overeenkomstig goed kan aankopen. M.a.w. de werkelijke waarde is de vervangingswaarde.

Zolang er een vrije markt was, leverde art. 40 geen principiële moeilijkheden op, doch anders werd het, toen in November 1940 een prijsstop werd afgekondigd. Deze prijsstop immers had tot noodzakelijk gevolg, dat de legale handel tot een te verwaarlozen residu verschrompelde, en dat voor zover nog vrijwillige overdrachten plaats hadden men er van uit moest gaan, dat als regel het nalieven van de prijsvoorschriften slechts in schijn aanwezig was. Een schadeloosstelling op basis van de bij vrijwillige overdracht toegestane prijzen moest derhalve ipso facto te kort schieten om de onteigende eigenaar in staat te stellen desgewenst het onteigende te vervangen. Bovendien belastte de onteigening hem met het inflatierisico zonder daartegenover enige compensatie te bieden.

Men kan het dubieus achten, of de rechter in dergelijke periodes van algemeen inflatiegevaar zou moeten afgaan op de prijzen in de zwarte markt, dat neemt niet weg, dat een bepaling van de schadeloosstelling op basis van de bij vrijwillige overdracht toegestane prijzen als een onrechtvaardigheid bestempeld dient te worden en in strijd moet worden geacht met de strekking van art. 40 der Onteigeningswet.

Sinds de hoogst toelaatbare schadeloosstelling door de administratie wordt bepaald, zijn bovenbedoelde arresten

van de Hoge Raad niet meer actueel, doch hun actualiteit zou kunnen herleven indien welwaar de vrijheid van de rechter tot het bepalen der schadeloosstelling werd hersteld, doch werd nagelaten de prijzen die bij vrijwillige overdracht worden getolereerd, te herzien, dan wel de wetgever zou nalaten te stipuleren, dat de rechter bij de bepaling der schadeloosstelling niet aan de normen der prijsbeheersing gebonden is. Hierbij zij opgemerkt, dat de Kamer om een volledige vrijheid van de rechter niet heeft gevraagd. Mag men wellicht het algemene inflatierisico thans geringer achten dan in de bezettingsjaren, daar staat tegenover, dat de verstoring die het handhaven van het prijsniveau van 1940 voor landbouwgronden in de — in het algemeen sterk gestegen — algemene prijsstructuur teweeg bracht tot gevolg heeft gehad, dat van een handel die werkelijk op basis van de officiële prijzen plaats heeft, minder dan ooit gesproken kan worden. Minder dan ooit ook biedt een schadeloosstelling op basis van prijzen van 1940 een mogelijkheid om desgewenst tot vervanging over te gaan. Zou ooit weer een normale handel herleven, dan zal dat ongetwijfeld geschieden op een prijsniveau, dat aanzienlijk boven dat van 1940 is gelegen. Voor dit risico ontvangt de onteigening generlei compensatie.

Wanneer men, hetgeen niet in de rede ligt, zich zou vergenoegen met herstel van de rechterlijke vrijheid, doch anderzijds de prijsbeheersing en wel op de basis van 1940 zou handhaven, of zou worden nagelaten de rechter volledige vrijheid te geven, dan zou het ook van het grootste belang zijn te pogen de Hoge Raad tot een herziening van zijn standpunt te bewegen. Zoals de zaken thans liggen, moet de Regering op korte termijn de rechterlijke vrijheid herstellen en het prijsniveau gaan herzien.

Uiteraard moet worden afgewacht, hoe bedoelde wetsontwerpen er zullen uitgaan. De Regering heeft wel eens overwogen — men zie bijv. de M. v. T. bij het Wetsontwerp Rechtshandelingen Landbouwgronden 1948

— de oplossing te zoeken in de richting van voorschriften betreffende het kapitaliseren van netto-opbrengsten. Deze gedachte op zichzelf is gezond, doch zij openbaart tegelijkertijd een andere zieke plek in onze prijsbeheersing, de pachtprijs. Een andere moeilijkheid vormt de vaststelling van de kapitalisatievoet. Reeds bij bovenbedoeld wetsontwerp werd de gedachte om alle door kapitalisatie de verkoopprijs te bepalen weer prijs gegeven. Het is te hopen, dat een regeling wordt gevonden, die niet andermaal een vastkleven aan een of ander aldra verouderend prijsniveau zal medebrengen.

Resumé.

1. De vaststelling van de hoogst toelaatbare prijs bij de schadeloosstelling bij onteigening ten algemene nutte door de administratie is een weinig bevredigende toestand.

2. Herstel van de vrijheid van de rechter zou niet volledig effect sorteren zolang de lagere rechter zich gevold voelt aan de arresten van de Hoge Raad van 1942, die hem de verplichting opleggen bij de schadeloosstelling uit te gaan van de bij vrijwillige overdracht toegestane prijs.

3. Deze Arresten berusten o.i. op een verjuiste interpretatie van het in art. 40 Onteigeningswet vervulde begrip „werkelijke waarde”. In de geest van de Onteigeningswet is dit de vervangingswaarde. Prijsbeheersing is ipso facto een fixatie van het officiële prijsniveau beneden de vervangingswaarde.

4. Zolang het standpunt van de Hoge Raad niet is herzien, en zolang de wetgever niet bepaalt, dat de rechter volledig vrij zal zijn bij de bepaling der schadeloosstelling moet de in de tweede motie van Dr Drosen gevraagde herziening van het prijsniveau van landbouwgronden, die overigens ook op zichzelf dringend is gewenst, eerste worden als een noodzakelijk aanwilling van de eerste motie, waarin herstel van de rechterlijke vrijheid werd verlangd.

Wageningen.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS.

Dividenddeclaraties in 1951

Op 13 December 1951 heeft de Minister van Financiën het voorstel ingediend om de geldigheidsduur van de wettelijke bepalingen inzake de dividendbeperking met drie jaren te verlengen. Derhalve is het interessant na te gaan, welke invloed de thans geldende wet op de hoogte der winstuitkeringen aan aandeelhouders heeft uitgeoefend en in verband hiermee de dividenduitkeringen in 1951 aan een onderzoek te onderwerpen.

De mogelijke te danwezig, zonder dat het daarvoor nodig is de jaarverslagen van alle ondernemingen, waarvan aandelen in de officiële beursnotering zijn opge-

nomen, te raadplegen, omdat de gedeclareerde dividenden eveneens zijn vermeld in de dagelijks gepubliceerde Frijs-courant van de Vereeniging voor den Effectenhandel. Baseert men zich daarop en bewerkt men de gegevens, welke in de laatste prijscourant over 1951, nl. die van 28 December, zijn opgenomen, dan kan voor de op gewone aandelen gedeclareerde dividenden het in de linker kolom afgedrukte overzicht worden opgesteld.

Wettelijke bepalingen.

Alvorens tot een beoordeling van dit overzicht over te gaan, dient allereerst er op te worden gewezen, dat tot 25 October 1950 de hoogte der toegestane dividenduitkeringen op grond van het Besluit op de Dividendbeperking 1941 werd bepaald door de ondernemingsresultaten in het verleden en in het betreffende boekjaar. Iedere naamloze vennootschap was immers gerechtigd aanvankelijk 6 pCt en later 9 pCt dividend uit te keren en mocht daar bovenuit gaan, indien ook in voorafgaande jaren dit relatieve maximum was overschreden. Omdat de onderneming dan echter werd verplicht tot betaling van een, overigens sterk progressieve superdividendbelasting, werd de mate, waarin men tot hogere dividenduitkering kon geraken, in dat geval ten volle bepaald door de mate, waarin men zich in staat achtte het totaal van dividenden en superdividendbelasting uit de behaalde ondernemingswinsten te voldoen.

Thans is echter deze bepaling met ingang van het boekjaar, waartoe 31 December 1949 behoort, aanzienlijk gewijzigd. De toegestane dividendhoogte is nu vastgesteld

Dividenden op gewone aandelen, uitgekeerd in 1951.

Dividendpercentage	Indus- trie	Handel en scheep- vaart	Cul- tures	Overige onder- nemin- gen ¹⁾	Totaal aantal onder- nemin- gen
0	22	7	90	46	165
van 0 t/m 1	—	—	—	2	2
„ 1 „ 2	—	—	—	4	6
„ 2 „ 3	1	1	2	7	13
„ 3 „ 4	6	1	4	13	24
„ 4 „ 5	16	1	6	15	38
„ 5 „ 6	19	5	2	7	33
„ 6 „ 7	44	6	5	11	66
„ 7 „ 8	41	22	8	7	78
„ 8 „ 9	17	9	3	4	33
„ 9 „ 10	3	—	2	—	5
„ 10 „ 11	8	8	—	2	18
„ 11 „ 12	9	4	12	5	30
Totaal	186	64	138	123	511

¹⁾ Hieronder vallen de groepen: banken (27), petroleum (9), onroerende goederen (16), drukkerijen (5), electriciteit en gas (6), mijnbouw (10), tram- en spoorwegen (22) en diversen (28).

op 8 pCt over het gestorte aandelenkapitaal, vermeerderd met 2 pCt over de fiscale reserves. De mate, waarin dergelijke reserves aanwezig zijn, bepaalt dus mede het wettelijk uitkeerbare dividend; overschrijding van het toegestane maximum is, vooral door de bepalingen van strafrechtelijke aard, zo goed als volledig uitgesloten. Het eigenaardige van de huidige regeling inzake de dividendbepaling is dus, dat niet meer de winsthoogte, doch de kapitaalpositie het wettelijk toelaatbare dividend bepaalt. De rentabiliteit van de onderneming blijft nog slechts in zoverre van belang, dat deze de mate zal aangeven, waarin de onderneming er in vermag te slagen ook inderdaad tot uitkering van het wettelijk toegestane dividendpercentages over te gaan.

Het hier bedoelde dualisme in de thans geldende Wet op de Dividendbepaling brengt mede, dat de hoogte der in feite gedeclareerde dividenden een zekere aanwijzing vormt voor de hoogte der fiscale reserves, echter met dien verstande, dat deze fiscale reserves zo goed als steeds minstens een omvang hebben, welke kan worden bepaald aan de hand van de formule, welke voor de dividendbepaling wettelijk is vastgelegd. Ten allen tijde kunnen deze reserves groter zijn dan het berekenbare bedrag; geringer kunnen zij slechts dan zijn, wanneer de dividenddeclaratie is geschied op grond van een bijzondere ministeriële machtiging of goedkeuring.

Dividenduitkeringen.

Houdt men de zo juist genoemde invloed van de kapitaalpositie in het oog, dan kan uit het reeds gegeven overzicht, oppervlakkig gezien, de aanwezigheid van min of meer omvangrijke fiscale reserves worden geconstateerd bij die groep van in totaal 164 ondernemingen, welke meer dan 8 pCt dividend hebben uitgekeerd. Evenwel mag men niet over het hoofd zien, dat in deze groep nog 21 ondernemingen voorkomen, waarvoor de dividenddeclaratie betrekking had op twee of meer boekjaren en dat daarnaast nog andere bijzondere factoren bij de bepaling van de dividendhoogte een rol zullen hebben gespeeld, waardoor het verband met de kapitaalpositie min of meer verloren is gegaan.

Voor deze beschouwing is dit echter slechts in zoverre van belang, dat uit het relatief geringe aantal ondernemingen, dat meer dan 8 pCt dividend declareerde, blijkt, dat de omvang der fiscale reserves weinig invloed op de hoogte der dividenddeclaraties zal hebben uitgeoefend. In de vooroorlogse jaren hebben immers vele Nederlandse naamloze vennootschappen, mede ten gevolge van de gunstige bepalingen van de Dividend- en Tantiëmbelasting, door winstinhouding een sterke reservepositie kunnen opbouwen, welke zich ook in de omvang der fiscale reserves heeft geuit. Op basis van de huidige dividendbepalingsmaatregelen zouden daarom zeker veel meer ondernemingen een hoger dividend dan 8 pCt hebben mogen declareren dan daar thans toe zijn overgegaan.

Dat de hoogte der gedeclareerde dividenden zo goed als volledig door de ondernemingsrentabiliteit en de veelal gevoerde politiek van dividendegalitatie is bepaald, blijkt uit het grote aantal ondernemingen, dat er toe besloot om minder dan 8 pCt dividend uit te keren. Bezie men het zo juist gegeven statistische overzicht, dan blijkt, dat zelfs 165 ondernemingen het dividend volkomen passeerden en dat 116 ondernemingen bij hun declaratie niet uitgingen boven 7 pCt.

Deze verhouding is in belangrijke mate bepaald door de omstandigheden, dat vele cultuurondernemingen sedert het begin van de tweede wereldoorlog nog geen winstuitkering hebben gedaan en dat een niet onaanzienlijk aantal ondernemingen uit de groepen „industrie” en „overige ondernemingen” slechts een matig dividend declareerden. Duidelijker dan uit het reeds gegeven overzicht blijkt dit uit onderstaande staat, waarin de dividend-

declaraties over de boekjaren, welke vóór 31 December 1949 zijn afgesloten, en die welke op meer jaren betrekking hebben, buiten beschouwing zijn gelaten, voor zover deze bijzonderheden althans in de reeds genoemde Prijscourant zijn aangegeven.

Dividenduitkeringen op gewone aandelen in 1951¹⁾.

Dividendhoogte	Industrie	Handel en scheepvaart	Cultures	Overige ondernemingen	Totaal aantal ondernemingen
geen dividend	22	7	90	46	165
minder dan 8 pCt	49	9	16	48	122
8 pCt	37	5	4	9	55
meer dan 8 pCt	72	38	12	18	140
Totaal	180	59	122	121	482

¹⁾ Excl. declaraties over twee of meer boekjaren en over de niet onder de bepalingen van de Wet vallende boekjaren.

In dit overzicht valt op, dat de groep „handel en scheepvaart” een uitzondering vormt op het algemene beeld; meer dan 60 pCt van de daaronder vallende ondernemingen heeft een dividend kunnen declareren, dat boven 8 pCt is uitgekomen. Daar het de ondernemingen uit deze groep zijn geweest, welke sneller dan de andere van de „Korea-conjunctuur” hebben kunnen profiteren, vormt de hier geconstateerde uitzonderingspositie juist een bevestiging van datgene, dat werd opgemerkt omtrent de invloed van de rentabiliteit op de dividenduitkeringen.

Stockdividenden.

Het feit, dat de ondernemingen uit de andere groepen in het algemeen niet in dezelfde omvang tot zodanig gunstige dividenduitkeringen kwamen, geeft echter op zichzelf nog niet volledig aan, dat in deze ondernemingen de behaalde ondernemingswinsten lager zijn uitgekomen. Het is immers zeer goed mogelijk, dat bepaalde overwegingen de leidingen van deze ondernemingen er toe hebben gebracht een anders gerichte dividendpolitiek te voeren en met name een groter gedeelte van de behaalde en uitkeerbare ondernemingswinst niet tot uitkering te brengen.

O.a. kan een dergelijke politiek een gevolg zijn van het feit, dat de veelal opgetreden moeilijkheden bij de kapitaalverzekering het raadzaam hebben gemaakt in sterke mate tot financiering uit de winst te besluiten en daarvoor een min of meer aanzienlijk winstgedeelte in het bedrijf zelf vast te houden. In hoeverre deze overweging heeft gegolden kan moeilijk met zekerheid worden vastgesteld, omdat de jaarverslagen hierover zo goed als geen betrouwbare inlichtingen plagen te verstrekken. Enige aanwijzing dienaangaande ligt hoogstens in de mate, waarin werd besloten een dividend in aandeelvorm te declareren, omdat op deze wijze een dividenddeclaratie kan worden gepaard aan een winstinhouding.

Uit de reeds genoemde prijscourant van de Vereniging voor den Effectenhandel is op te maken, dat in 1951 door 33 ondernemingen tot de declaratie van een stockdividend werd overgegaan. Hiervan behoorden 17 ondernemingen tot de industriële groep en 10 ondernemingen tot de groep van handels- en scheepvaartbedrijven. Het zijn voornamelijk ondernemingen geweest, welke meer dan 8 pCt dividend declareerden, welke van deze dividendsoort hebben gebruik gemaakt; slechts in 2 gevallen kwam een stockdividend voor bij een dividenddeclaratie beneden 8 pCt.

Opvallend is, dat men bij de declaratie nimmer zover is gegaan, dat het gehele dividend door de aandeelhouders in aandelen werd uitgekeerd. In 25 gevallen bedroeg het stockdividend minder dan 8 pCt en in 19 gevallen is de zgn. „cafetaria-style of dividends” gevolgd door de bepaling, dat het dividend naar keuze in aandelen of contanten kon worden opgenomen.

Conclusie.

Uit het voorafgaande blijkt voldoende, dat zo goed als alle dividenddeclaraties in 1951 beneden het daarvoor toegestane wettelijke maximum zijn gebleven. De wettelijke bepalingen, welke in 1950 ter beperking van de dividenduitkeringen zijn ingevoerd, hebben dus nagenoeg geen invloed op de hoogte der declaraties uitgeoefend.

Trouwens gedurende de gehele periode, dat de dividendbeperking in enige wettelijke vorm aan de ondernemingen was opgelegd, is dit vrijwel steeds het geval geweest, zoals duidelijk uit onderstaand overzicht is op te maken¹⁾.

Dividenden op gewone aandelen.
(in pCt van het totaal)

Dividend pCt	0	van 0 t/m 3	van 3 t/m 6	van 6 t/m 9	van 9 t/m 12	meer dan 12
1940	38	7	23	14	9	9
1941	51	3	19	11	9	7
1942	63	3	27	5	1	1
1943	70	6	22	2	0	0
1944	76	6	15	2	1	0
1945	90	4	6	—	—	—
1946	83	5	7	2	1	2
1947	61	4	20	7	2	6
1948	48	2	19	26	2	3
1949	38	3	20	33	2	4
1950	35	2	19	35	5	4
1951	32	1	15	35	11	6

¹⁾ Opgemerkt dient te worden, dat het Besluit op de Dividendbeperking in 1941 met terugwerkende kracht over 1940 werd ingevoerd. Men kon aan de eventuele heffing van de superdividendbelasting op basis van 50 pCt van het tarief, slechts ontkomen door een besluit tot herkapitalisatie.

Houdt men bij de beoordeling van de thans geldende Wet op de Dividendbeperking rekening met deze gegevens, dan kan worden geconstateerd, hoe weinig reële betekenis er aan kan worden toegekend. Ondanks de aanzienlijke verruiming, welke de bepalingen hebben ondergaan, is immers in het algemeen slechts een geringe verbetering opgetreden, omdat — evenals in de andere na-oorlogsjaren — de zware belastingdruk en de sterk toegenomen behoefte aan financiering uit de winsten de uitkering van het toegestane maximum zo goed als steeds hebben verhindert.

Vooraf deze belastingdruk en dus de fiscale politiek, welke in de afgelopen jaren door de Overheid is gevoerd, heeft in bijna alle gevallen meer beperkend op de dividenddeclaraties ingewerkt dan de daarvoor in het bijzonder in het leven geroepen wettelijke bepalingen. Opheffing van de Wet op de Dividendbeperking zou dus slechts in weinig gevallen aanleiding kunnen vormen tot hogere dividenddeclaraties, zodat deze wet — anders dan nog veelal wordt aangenomen — niet noodzakelijk kan worden geacht voor een gelijkgerichte beheersing van lonen en dividenden. Daarentegen zou de opheffing er van waarschijnlijk wel, op psychologische gronden en niet ten volle gemotiveerd, de bereidwilligheid van kapitaalverschaffers vergroten om zgn. risicodragend kapitaal aan de ondernemingen ter beschikking te stellen.

Tilburg.

Dr A. C. M. VAN KEEP.

Het niveau van de koopprijzen van landbouwgronden

De Stichting voor de Landbouw heeft de knuppel in het hoenderhok geworpen. Nadat zij zich na ampele overweging¹⁾ voor de afschaffing van de prijsbeheersing van de landbouwgronden had verklaard, zijn de reacties niet uitgebleven. Aan het Groninger Landbouwblad komt de eer toe hiervan in het bijzonder het klankbord te zijn geweest. Van bijna al de landbouwers, die hun mening in genoemd blad kenbaar maakten, was de reactie: geen afschaffing der prijsbeheersing van landbouwgronden. In het Februari-nummer van „De Pacht” verklaart ook Dr M. J. Boerendonk in een gedocumenteerde uiteenzetting zich voorstander van een gebonden prijsvorming van landbouwgronden.

Algemeen is men het er over eens, dat het huidige officiële prijsniveau van landbouwgronden, hetwelk, zoals bekend, nog steeds op het prijspeil van 1940 is gebaseerd, de nodige aanpassing zal moeten ondergaan. Dr Boerendonk merkt in dit verband op: „De bevrozing van het niveau der koopprijzen op dat van 1940 heeft veel critiek gewekt. En zeer terecht. Prijsbeheersing en vooral een prijsstop moet zo spoedig mogelijk gevolgd worden door prijsvorming. Verstarring mag niet optreden, aanpassing is ook hier gewenst”.

Onwillekeurig dringt zich nu de vraag op, op welk niveau de prijsbeheersing van landbouwgronden zal kunnen plaatsvinden. Het gewijzigd ontwerp van wet „Vervreemding Landbouwgronden” geeft ons, zij het dan ook een klein sleuteltje tot oplossing van deze vraag. Het ontwerp bepaalt in art. 7, dat de Minister van Landbouw bij afzonderlijke beschikking koopprijzen voor landbouwgronden vaststelt, gehoord de Grondkamers en de Centrale Grondkamer. Het ontwerp geeft verder geen aanwijzingen hierover, doch de M. v. A. licht een tipje van de sluier op, door op de mogelijkheid te wijzen de koopprijzen te baseren op de pachtprizen. Hetgeen dan door kapita-

lisatie van de netto-pachtwaarde tegen een bepaalde rentevoet zal moeten geschieden.

De uitkomst van een dergelijke berekening hangt af van het niveau der pachtprizen, de eigenaarslasten en de rentevoet, welke men meent te moeten aanhouden. De vraag is nu maar of men zodoende tot hogere koopprijzen dan in 1940 komt, zoals algemeen redelijk wordt geacht.

Nu is op 22 Januari jl. een beschikking van de Ministers van Justitie en Landbouw afgekondigd (Stc. 6 Februari 1952) betreffende de vaststelling van richtlijnen voor de beoordeling der pachtovereenkomsten. Deze beschikking geeft zgn. pachtnormen, welke de Grondkamers bij de beoordeling van de in de pachtcontracten overeengekomen pachtprizen tot leidraad dienen. Het is te verwachten, dat, voor zover zulks nog niet is geschied, de „pachtpeilen” der afzonderlijke Grondkamers zich tot het niveau der pachtnormen, in de beschikking vermeld, zullen optrekken.

De „Pachtnormenbeschikking” kan ons dus enige aanwijzingen geven over het niveau der koopprijzen, hetwelk bij een redelijke rentevoet thans te bereiken zal zijn. Het rendement van overheidsleningen, obligaties en hypotheek heeft de 4 pCt reeds overschreden. Men moet bij de vaststelling van de rentevoet van het in grond gestoken kapitaal dus rekening houden met de algemene stijging van het rentepeil. Hiermede is niet gezegd, dat het in landbouwgronden geïnvesteerde kapitaal op hetzelfde niveau behoeft te liggen. Om de bekende redenen, waarvan de veiligheid der beleggung genoemd kan worden, lag de rente van het grondkapitaal altijd lager. Het verschil bedroeg vóór de oorlog ongeveer 0,75 tot 1 pCt.

In de hierna volgende berekeningen van de koopprijzen van landbouwgronden, gebaseerd op de „Pachtnormenbeschikking”, is bedoeld percentage op 3 gesteld. Hierbij zij opgemerkt, dat een rendement van 3 pCt bij het huidige gemiddelde pachtpeil in geen geval nog wordt bereikt.

In de onderstaande tabel zijn nu de koopprijzen van

¹⁾ Mededelingen Stichting voor de Landbouw, 16 November 1951, blz. 345.

onbehuïsd bouw- en grasland berekend, uitgaande van een „gemiddeld” pachtpeil, afgeleid uit de „Pachtnormen-beschikking”. Dit pachtpeil is in tabel 1, rubriek 1, als pachtpeil „onbehuïsd” vermeld. Het pachtpeil onbehuïsd is vervolgens verminderd met de grond- en polderlasten, teneinde de netto-pachtwaarde te verkrijgen (rubriek 7). De netto-pachtwaarde is in rubriek 8 gekapitaliseerd tegen een rentevoet van 3 pCt (factor 33,3). Tenslotte zijn in rubriek 9 de afgeronde, berekende kooprijzen vermeld.

Daar voor de aangegeven gebieden slechts voor 1948/49 als laatste jaar, gegevens over de grond- en polderlasten ter beschikking stonden, is getracht deze gegevens aan te passen aan het jaar 1952 door de bedragen der polderlasten over 1948/49 met 1,3 te vermenigvuldigen.

TABEL 1.

Berekende gemiddelde kooprijzen voor onbehuïsd bouw- en grasland per ha

	I Zee- klei- gebied	II Rivier- klei- gebied	III Weidestr.		IV Zand- gron- den	V Veen- kolo- niën
			excl. Friesl.	Fries- land		
1. Pachtpeil, onbehuïsd	135	90	100	120	65	85
2. Grond- en polderlasten 48/49	30	18	28	25	10	13
3. Waarvan grondlasten	10	6	8	9	3	3
4. Polderlasten 48/49	20	12	20	14	7	10
5. Polderlasten 48/49 x 1,3	26	16	26	18	9	13
6. Grond- en polderlasten '52 (rubr. 3 + 5)	36	22	34	27	12	16
7. Netto-pachtwaarde (rubr. 1-6)	99	68	66	93	53	69
8. Netto-pachtwaarde à 3 pCt	3.297	2.264	2.197	3.096	1.765	2.297
9. Koopprijs, onbehuïsd	3.300	2.300	2.200	3.100	1.775	2.300

De hier berekende „gemiddelde” kooprijzen voor het onbehuïsd bouw- en grasland liggen ongetwijfeld hoger dan het prijspeil 1940, hetwelk thans nog officieel geldt, maar in de praktijk der taxaties vermoedelijk toch wel wat hoger zal liggen.

In 1940 bedroegen de gemiddelde kooprijzen van boerderijen, welke toen weinig van die van het onbehuïsd land afweken, ongeveer voor: Zeekleigebied f 2.300, Weidestroken f 2.000, Rivierkleigebied f 2.100, Zandgronden f 1.600 en Veenkoloniën f 1.800 per ha.

Het verschil tussen het berekende peil en het peil 1940 is dus het grootst op de Zeekleigronden, nl. f 1.000 per ha; voor de Rivierkleigronden bedraagt het verschil f 200, voor de Weidestroken, exclusief Friesland, f 300, voor de Zandgronden f 175 en de Veenkoloniën f 500. De spreiding tussen de betere en minder goede gronden, waarbij de Zeekleigronden en de Zandgronden als uitersten kunnen gelden, is dus bij de berekende gemiddelde kooprijzen groter geworden, nl. f 1.500 tegen f 700 in 1940.

De conclusie mag dus luiden, dat de „Pachtnormen-beschikking” de mogelijkheid kan bieden om voor het onbehuïsd bouw- en grasland (bij kapitalisatie tegen een rentevoet van 3 pCt) tot hogere gemiddelde kooprijzen te komen dan het prijspeil van 1940. De mogelijkheid om een groter verschil in koopprijs tussen de betere en minder goede gronden te verkrijgen, is aanwezig.

Bij de beoordeling der hierboven berekende kooprijzen zullen sommigen de verschillen met het peil van 1940 vrij matig vinden, gelet op de stijging van het algemene prijspeil. Zonder nu in discussie te willen treden over de vraag in hoeverre de kooprijzen van landbouwgronden zich hierbij moeten aanpassen, zij opgemerkt, dat de „Pachtnormen-beschikking” voor gronden, waarvan de kwaliteit boven het gemiddelde ligt, de mogelijkheid kan openen tot hogere kooprijzen. Bedoelde beschikking geeft nl. ook „maximum-pachtnormen”. Zou men hieruit koop-

prijzen voor onbehuïsd land berekenen, dan komt men tot maximum-kooprijzen op overeenkomstige wijze berekend als in tabel 1 is geschied. De grond- en polderlasten zijn in verband met de hogere grondbelasting op betere gronden iets hoger gesteld.

TABEL 2.

Berekende maximum-kooprijzen voor onbehuïsd bouw- en grasland per ha

	I Zee- klei- gebied	II Rivier- klei- gebied	III Weidestr.		IV Zand- gron- den	V Veen- Kolo- niën
			excl. Friesl.	Fries- land		
1. Pachtpeil, onbehuïsd	170	130	140	170	100	110
2. Grond- en polderlasten	40	24	36	30	14	18
3. Netto-pachtwaarde (1-2)	130	106	104	140	86	92
4. Idem, gekapitaliseerd à 3 pCt	4.329	3.530	3.463	4.662	2.864	3.064
5. Maximum-kooprijzen, onbehuïsd	4.300	3.500	3.500	4.700	2.900	3.100

Deze berekende maximum-kooprijzen liggen rond f 1.000 hoger dan de in tabel 1 berekende gemiddelde kooprijzen. Zij zouden dus moeten gelden voor het allerbeste land in het betreffende gebied en zij behoren dus als regel tot de uitzonderingsgevallen. Maar tussen land van gemiddelde kwaliteit en het allerbeste land is nog heel wat verschil en zo gezien bieden koopprijsnormen, welke op de „Pachtnormenbeschikking” gebaseerd zouden zijn, nog vrij veel ruimte.

De „Pachtnormenbeschikking” biedt m.i. dan ook voor het onbehuïsd land de mogelijkheid, om tot een redelijk koopprijspeil van landbouwgronden te geraken.

Voor de boerderijen is dit echter niet het geval, omdat zich laat narekenen, dat de pachtnorm, welke als „toeslag” voor de woning en de bedrijfsgebouwen geldt, niet hoog genoeg is om na aftrek van de lasten, die op de gebouwen drukken, nog een netto-pachtwaarde van enige betekenis te kunnen opleveren. Een voorbeeld moge dit verduidelijken. Blijkens de „Pachtnormenbeschikking” bedraagt voor boerderijen de norm voor het woongedeelte f 100- f 500 per jaar, voor de bedrijfsgebouwen f 10- f 25 per ha. Wordt bijv. de pacht van een boerderij van 30 ha volgens de normen voor de woning op f 400 per jaar gesteld en voor de bedrijfsgebouwen op f 20 per ha, dan bedraagt de pachtwaarde voor de gebouwen totaal f 400 + 30 x f 20 = f 1.000; dit is per ha rond f 33.

De lasten, welke per ha op de gebouwen drukken, zijn voor het zeekleigebied bij benadering:

1. Onderhoud en assurantie	f 27
2. Afschrijving (op vooroorlogse basis)	„ 13
3. Totaal lasten eigenaar/gebruiker	f 40
4. Af: pachtersonderhoud	„ 10
5. Totaal lasten verpachter	f 30

Hoewel de afschrijving hier nog op vooroorlogse basis staat, levert in dit voorbeeld de pacht na aftrek van de lasten slechts een netto-pachtwaarde op van f 33 - f 30 = f 3 per ha. Het is duidelijk, dat een dergelijk bedrag na kapitalisatie geen koopprijs van reële betekenis kan opleveren. Wordt de afschrijving op vervangingswaarde gesteld, waarbij deze dan zeker op f 30 per ha is te stellen, dan wordt zelfs de netto-pachtwaarde negatief! In het laatste geval zou de koopprijs van een boerderij lager komen te liggen dan van het onbehuïsd land.

De pachtnorm voor de gebouwen is derhalve geen bruikbare basis voor het berekenen van de kooprijzen van boerderijen.

Naar mijn opvatting zal het voor de bepaling van de kooprijzen van de gebouwen van boerderijen onver-

middelrijk zijn om zich bij de gewijzigde toestanden aan te passen en rekening te houden met een waarde, gebaseerd op de vervangingswaarde. De norm voor de verkoopwaarde van boerderijen zou dan gevonden kunnen worden door uitgaande van de vervangingswaarde, hierop de afschrijving in mindering te brengen. Het is van belang om eens na te gaan waar men dan gemiddeld terecht komt.

Nemen wij aan, dat de vervangingswaarde der gebouwen thans gemiddeld rond f 2.000 per ha bedraagt en stellen wij de totale leeftijdsduur der gebouwen op rond 80 jaren. Indien regelmatig vervanging van de gebouwen zou plaatsvinden, dan zou de gemiddelde leeftijdsduur der gebouwen 40 jaar bedragen. Na 1940 heeft echter weinig vervanging meer plaatsgevonden, zodat de gemiddelde leeftijdsduur vermoedelijk wel op 50 jaar kan worden gesteld. Derhalve is $\frac{5}{8}$ deel afgeschreven en bedraagt de restwaarde dus $\frac{3}{8} = 37,5$ pCt. Wellicht mag dit percentage op rond 40 worden gesteld, omdat er vernieuwingen kunnen plaatsvinden, die de gemiddelde leeftijdsduur iets verhogen. De restwaarde der gebouwen bedraagt dan gemiddeld $0,40 \times f 2.000 = f 800$ per ha. Het bedrag van f 800 per ha zou dan als uitgangspunt kunnen dienen voor een verdere differentiatie van de verkoopwaarde der gebouwen van boerderijen, zowel naar beneden als naar boven.

Ter verduidelijking volgt nu nog een berekening van de

gemiddelde koopprijs van een boerderij van 30 ha in het zeekele gebied op basis van de in dit artikel vermelde gegevens:

1. Koopprijs van het land (zie tabel 1)	f 3.300 per ha
2. Koopprijs der gebouwen	„ 800 „ „

Totaal f 4.100 per ha

Boerderij totaal $30 \times f 4.100 = f 123.000$.

Samenvatting.

Voor de bepaling van koopprijsnormen voor onbehuisd bouw- en grasland openen de pachtnormen, zoals deze bij beschikking van 22 Januari 1952 zijn gegeven, de mogelijkheid om tot een hoger niveau dan het koopprijspeil van 1940 te geraken.

Voor de bepaling van de koopprijzen van de gebouwen van boerderijen kan men zich niet op de pachtnormen hiervan baseren, daar de koopprijzen van boerderijen dan lager zouden komen te liggen dan van het onbehuide land.

De koopprijsnorm van de gebouwen van boerderijen zal gebaseerd moeten zijn op de vervangingswaarde, rekening houdende met de afschrijving. Berekend werd een gemiddelde norm van f 800 per ha.

Voorburg.

Ir S. H. DE JONG.

Einde van het utility stelsel

Dezer dagen verscheen te Londen het rapport van een Commissie onder voorzitterschap van Sir William Douglas over het Britse „utility system” en de „purchase tax”¹⁾. De intensieve goederenuitwisseling tussen het Verenigd Koninkrijk en ons land maakt, dat de Nederlandse handel op velerlei en bovendien vaak op zeer onplezierige wijze met deze combinatie in aanraking komt. De strijd, welke om het utility systeem wordt gevoerd, verdient dan ook de volle aandacht in Nederland.

Het utility systeem werd in 1941 geïntroduceerd. De idee, welke aan dit systeem ten grondslag lag, was de Britse consument te vrijwaren voor de ongewenste gevolgen van de toenemende oorlogsinspanning op de bevrediging van zijn behoeften. Als voornaamste doeleinden werden gesteld:

1. te verzekeren dat in voldoende omvang duurzame consumptiegoederen ter beschikking zouden staan;
2. te zorgen dat de kwaliteit dezer goederen aan redelijke eisen zou voldoen;
3. te bereiken dat deze artikelen tegen redelijke prijzen ter beschikking zouden worden gesteld.

Verschillende duurzame consumptiegoederen werden in de regeling betrokken, zoals o.a. schoenen, textiel, kleding en meubelen. Productievoorschriften, welke ver in de details doordrongen, werden uitgevaardigd, maximumprijzen en -winstmarges vastgesteld. De artikelen, welke aan de gestelde voorwaarden voldeden, verkregen een „utility mark”.

Behoudens dat de consument, welke deze utility goederen kocht, in zekere zin overtuigd kon zijn van een behoorlijke kwaliteit, viel hem een tweede voordeel toe in de vrijstelling van deze artikelen van „purchase tax”. Slechts bij hoge uitzondering werden utility producten onderworpen aan deze heffing, als bijv. bontjassen in de utility-categorie. Een scherpe scheiding ontstond zodoende op de Britse markten tussen enerzijds de goedkope utility artikelen en anderzijds de niet utility producten onderworpen aan „purchase tax” van $33 \frac{1}{3}$, $66 \frac{2}{3}$ en zelfs 100 pCt.

In de loop der jaren groeide het utility systeem steeds verder uit en nog kan vrijwel geen week voorbijgaan of

het Board of Trade Journal vermeldt aanvullingen en wijzigingen van de utility-bepalingen. Het gevolg is een vrijwel onverteerbare en in hoge mate onoverzichtelijke materie binnen het voor de niet deskundige vrijwel uitgesloten is zijn weg te vinden.

Teneinde tegemoet te komen aan de vele gegronde bezwaren welke rezen van de zijde van het Britse bedrijfsleven, zag de Regering zich genoopt het aantal goederen en kwaliteiten daarvan, welke in het utility systeem werden opgenomen, steeds verder uit te breiden. En tegelijk met deze uitbreiding vervaagde de regeling. Stelde men in den beginne sterk gespecificeerde voorschriften op, in het bijzonder bijv. t.a.v. de productie, thans vaardigt men veeleer globale voorschriften uit, waarbij de maximumprijs de voornaamste norm vormt.

Het is duidelijk, dat de uitbreiding van het utility stelsel aanleiding moest geven tot ongewenste toestanden. Wat toch immers moet als criterium voor de essentialiteit van het product worden aangehouden? Kon men in 1941 nog zekere normen aanleggen, thans na de veelvuldige wijzigingen en aanvullingen en onder gewijzigde omstandigheden is dat zeker niet meer het geval. Willekeurige scheidingen ontstaan, waardoor van nauw verwante en concurrerende goederen het ene wel en het andere niet tot „utility” wordt verklaard met de consequentie van dien voor de heffing van „purchase tax”. Met het vervagen der voorschriften verminderde tevens de garantie t.a.v. de deugdelijkheid van het product, zodat de lage prijs, dank zij de vrijdom van „purchase tax”, als enig reël voordeel voor de consument resteerde.

Ook kan de industrie wijzen op de toestanden, welke het systeem van „utility” gecombineerd met „purchase tax” schept voor de productie-opbouw en de export. De hoge belasting op de niet van een utility-merk voorziene goederen maakte, dat de afzet sterk inkromp en daardoor ook de productie. Deze concentreerde zich vnl. op de laag geprijsde goederen van de utility categorie, welke veelal ook van geringere kwaliteit zijn. De artikelen van hogere kwaliteit worden verwaarloosd, ook bij de export. De producenten toch voeren aan, dat het risico van de export van deze goederen te groot is geworden nu men in geval van nood niet op de binnenlandse markt kan terugvallen,

¹⁾ Cmd 8452 H.M. Stationery Office, Londen.

terwijl in vele gevallen de export alleen geen voldoende brede basis vormt voor een rendabele productie.

Dat ook de verhoging van „purchase tax”, zoals bijv. in April 1951 plaatsvond, algemene critiek ontmoet behoeft geen betoog. De afzet ondervindt van deze verhogingen — van $33\frac{1}{3}$ op $66\frac{2}{3}$ pCt, of van $66\frac{2}{3}$ tot 100 pCt — de zwaarwegende gevolgen.

Nam de binnenlandse critiek hand over hand toe, ook het buitenland liet zich niet onbetuigd en met name moge hier de critiek van Nederland worden gememoreerd²⁾. Wat toch is het geval?

De Engelse autoriteiten bleken in het algemeen niet bereid of niet in staat de goederen, welke het Verenigd Koninkrijk importeert als „utility” te classificeren. Slechts enkele te verwaarlozen uitzonderingen werden gemaakt. Het gevolg is, dat buitenlandse goederen, welke in alle opzichten te vergelijken zijn met Engelse goederen die het utility merk dragen, in tegenstelling tot dit Engelse product aan „purchase tax” worden onderworpen. Behoudens de veelal reeds hoge invoerrechten heeft de exporteur dus bovendien nog de „purchase tax” (overwaarde en invoerrecht) te overwinnen om met het Engelse product te kunnen concurreren. Protesten bleven dan ook niet uit. Laatstelijk nog werd deze kwestie in de vergadering van verdragsluitende partijen van de Algemene Overeenkomst inzake Tarieven en Handel te Torquay aan de orde gesteld³⁾.

Ongetwijfeld heeft deze critiek van het buitenland en wel in het bijzonder van Nederland bijgedragen tot het in studie nemen van het utility stelsel door de Engelse Regering. Zulks blijkt bijv. duidelijk uit de opdracht welke aan de Commissie Douglas werd verstrekt.

Het laat zich denken, dat de wijziging van het systeem de deskundigen voor grote problemen stelt, doch bovenal ook de inkomsten uit de „purchase tax” (enige tientallen miljoenen per jaar op de onderhavige producten), alsmede de hernieuwde noodzaak in verband met de bewapening de consumptie te beperken, maakten dat de verwachtingen niet te hoog konden worden gesteld.

Het rapport van de Commissie Douglas, nog ingesteld door Mr. Gaitskell, waarin verslag wordt uitgebracht omtrent de mogelijkheden en de wenselijkheid tot wijziging van het utility systeem, opent belangrijke perspectieven. De beperking van de opdracht der Commissie liet echter duidelijke sporen achter en de indruk bestaat, dat zonder deze afbakening van Sir William Douglas' taak, de uitkomst wel eens een ander beeld had kunnen vertonen. De opdracht luidde:

„To review the present system of Purchase Tax affecting those classes of goods within which utility schemes operate (i.e., cloth, garments, footwear, household and furnishing textiles, furniture and bedding) in relation to international agreements bearing on the internal taxation of imported goods, and to the interests of the export trade, consumers and manufacturers; to consider possible adjustments of that system, with a view to removing or reducing any difficulties to which it gives rise; and to submit recommendations on these matters, having due regard to the need to maintain the advantage of the utility schemes to consumers, the expansion of the export trade, and the yield of Purchase Tax revenue which would accrue, under the existing arrangements, from the classes of goods in question”.

De voornaamste conclusie, waartoe de Commissie komt t.a.v. de werking van het utility stelsel, is dat de gestelde doeleinden, welke bij de invoering van het systeem voor ogen stonden, niet werden bereikt en dat als enig tastbaar voordeel voor de consument kan worden genoemd, de vrijdom van „purchase tax”. De feiten van het systeem worden in volle scherperte naar voren gebracht: de moeilijkheid essentieel van niet-essentieel te scheiden, de vergaande uitbreiding waardoor de kwaliteitscontrole steeds meer op de achtergrond geraakt, de discriminatie t.a.v. de invoer, de onoverzichtelijkheid, de grote prijsverschillen tussen dure utility en goedkope non utility en de nadelen voor de uitvoer.

De Commissie spreekt dan ook de wenselijkheid uit het utility systeem geheel te verwerpen en dus de binding tussen de vrijdom van „purchase tax” en de utility-status te verbreken. Uitgaande van de desiderata van de Regering, vastgelegd in de opdracht, komt de Commissie Douglas dan tot het voorstel zonder meer een waarde criterium te stellen voor het al of niet heffen van „purchase tax”. Zij wil dus voor de onderhavige goederen een prijsgrens vaststellen waar beneden geen belasting wordt geheven, terwijl daarboven over het bedrag, waarmee de prijs de gestelde limiet overschrijdt, „purchase tax” zal worden geheven.

Dit voorstel komt tegemoet aan enige ernstige bezwaren tegen het huidige systeem. Thans immers wordt na het vaststellen van het al of niet behoren tot de utility categorie, met alle bezwaren van dien, „purchase tax” geheven van de niet utility goederen en wel over de volle waarde. Het gevolg hiervan is, dat tussen een duur utility goed en een goedkoop niet-utility artikel, waarvan de prijzen exclusief „purchase tax” weinig uiteen lopen, door de heffing een zeer groot prijsverschil wordt geschapen. Door de voorgestelde wijze van heffing zou deze „blind spot” grotendeels verdwijnen. Een voorbeeld moge dit verduidelijken. Uitgaande van een prijsgrens van bijv. 20 sh. en een werkelijke prijs van 21 sh. wordt thans $33\frac{1}{3}$ pCt geheven over 21 sh. of wel een belasting van 7 sh. Worden echter de voorstellen van de Commissie uitgevoerd dan zou deze heffing slechts $33\frac{1}{3}$ pCt van 1 sh., of wel 4 d. bedragen.

Ten gevolge van het meer ineenlopen der afzetprijzen zal ook een meer geleidelijk verloop van de vraagcurve kunnen worden verwacht, waarbij de productie zich zal aanpassen. De verkoopbaarheid van de goedkopere niet-utility artikelen zal toenemen. Er bestaat dan een gereede kans dat de nu verwaarloosde productie van de middenkwaliteiten — dank zij de hoge belasting en het grote prijsverschil met de slechts iets geringer van kwaliteit zijnde „utility” — wederom zal worden opgevoerd. Hiermede wordt ook, zij het nog in bescheiden mate, tegemoet gekomen aan de wensen van exporteurs van niet-utility artikelen, die thans bij een eventueel mislukken van de exporttransacties niet kunnen terugvallen op de binnenlandse markt, daar hun artikel daar vrijwel onverkoopbaar is als gevolg van de hoge belasting.

De willekeurige indeling der goederen, welke beslist over de heffing van „purchase tax”, vervalt eveneens. Het waarde criterium geeft een meer neutrale norm dan de voorschriften, die thans gelden, terwijl ook de prijsverschillen boven en beneden de limiet geringer worden.

De discriminatie t.a.v. de invoerproducten kan zonder meer worden opgeheven. De bezwaren, welke bestonden uit hoofde van de onmogelijkheid importgoederen als „utility” te waarmaken — men kan immers moeilijk de productievoorschriften buiten de grenzen toepassen —, vervallen. Voor de Nederlandse exporteur, van bijv. schoenen, kleding, wollen-, katoenen-, linnen- en rayon stukgoederen zou dit een onschatbaar voordeel betekenen. Afgezien van de invoerrechten worden immers meer gelijke concurrentievoorwaarden geschapen.

Een evidente moeilijkheid bij de invoering van het systeem zal zich voordoen bij de vaststelling van de prijslimiet. Uitgaande van het behoud van de fiscale opbrengst uit de „purchase tax”, zal in verband met de instelling van de absolute onbelastbare marge, de limiet lager moeten komen te liggen dan thans veelal het geval zal zijn. De Commissie geeft in overweging de prijslimiet zo te stellen, dat ca 50 pCt van de verkopen in een bepaalde categorie beneden de grens zal vallen. Op deze wijze zal bijv. voor schoenen, welke thans voor 98 pCt tot de „utility” worden gerekend, de belastingvrije marge belangrijk kleiner worden. Nu echter een geleidelijk ineenlopen der prijzen van de niet- en wel belaste goederen wordt verkregen lijkt dit geen on-

²⁾ Vgl. Mr H. van Blankenstein: „De conferentie te Torquay” in de Economische Voorlichting, 12 Januari 1951.

overkomenlijk bezwaar. Het feit, dat de duurste goederen toch nog aan een aanzienlijke belasting onderworpen blijven, zal vermoedelijk wel een rem vormen op een productie-uitbreiding van de meest luxe goederen, hoewel de vraag is of een verlaging der heffing voor deze goederen de afzet veel zou vergroten. De productievergroting zal voornamelijk in de thans door producenten verwaarloosde „midden-categorie” plaatsvinden. De zekerheid, welke het utility systeem nog min of meer inhield t.a.v. de kwaliteit der goederen, lijkt zo nodig te ondervangen door een kwaliteitsmerk, verleend door de organisaties van Britse industrieën, terwijl bovendien de naam der producent een groter rol zal gaan spelen.

Samenvattend kan dus zeer wel worden gesteld dat de suggesties en aanbevelingen van de Douglas-Commissie een aanzienlijke verbetering geven van het huidige systeem. Even zeker is echter, dat de critiek niet zal verstommen. Het hoge percentage der heffing op goederen van betere kwaliteit blijft een rem vormen op de afzet van deze artikelen in binnen- zowel als in buitenland. De voorstanders van een laag algemeen recht, gelijk bijv. de Nederlandse omzetbelasting, zullen zich blijven roeren, teneinde te trachten de beperking van de markt voor duurdere goederen ongedaan te maken.

Van Nederlands standpunt bezien is er echter reeds alle reden tot tevredenheid indien de voorstellen dezer Commissie door de Regering worden overgenomen. De discriminatie ten aanzien van de buitenlandse producten zal in dat geval verdwijnen en daarmee zal, afgezien van overige factoren als bijv. het hoge invoerrecht, de mogelijkheid tot grotere exporten zijn geschapen. Een breder veld, waarop meer gelijke concurrentievoorwaarden dan thans zullen heersen, wordt geopend. De protectie, welke het huidige stelsel aan de Britse producenten toch in feite verleent, zal worden opgeheven. Voorwaar een goed resultaat!

Naschrift.

Nadat bovenstaande beschouwing werd afgesloten, maakte Mr. Butler bij het indienen van de begroting voor het fiscale jaar 1952 bekend, zich aan te sluiten bij de conclusies en aanbevelingen van de Douglas-Commissie. Een uitzondering werd gemaakt t.a.v. meubelen van de „utility”-categorie, doch anderzijds werd een uitbreiding gegeven door aan verschillende soorten werkkleiding vrijdom te verlenen van „purchase tax”. Te betreuren valt, dat de mogelijkheden, welke voor de export naar het Verenigd Koninkrijk op deze wijze worden geopend, wederom voor een deel teniet worden gedaan door verdergaande invoerrestricties.

Aalst.

N. FRANKEN, ec. drs.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Voorzichtigheid was het wachtwoord, dat ook gedurende de verslagweek nog steeds op de geldmarkt gold. Het totale, blijkens de stand van 's Rijks Kas, ten laste van het Rijk uitstaande bedrag vertoonde de laatste weken een merkwaardige stabiliteit. Het bedroeg per 7 Maart (inclusief callgeld) f 4.556 mln, per 15 Maart f 4.555 mln en per 22 Maart f 4.557 mln. Blijkbaar deden de geldgevers niet veel meer dan het (weinig) vervallende papier verlengen. In overeenstemming hiermede waren de saldo's der banken bij de circulatiebank de laatste weken hoog: op 17 Maart f 100 mln en op 24 Maart f 102 mln; een groot gedeelte hiervan zal echter waarschijnlijk voor de a.s. ultimofinanciering nodig zijn.

Het — i.v.m. de paralleliteit bij vrijwel alle markt-partijen vergeefse — streven langer in korter lopend papier om te zetten, was ook gedurende de verslagweek te constateren. Papier, vervallend van October 1951 tot April 1952, bleef op grond hiervan tegen 1½ pCt aangeboden, terwijl kort papier ook tegen lage disconto's moeilijk te krijgen was.

Van de Amerikaanse autoriteiten is toestemming verkregen een bedrag van f 750 mln van de tegenwaarderekening aan te wenden voor aflossing van het bij De Nederlandsche Bank ondergebrachte schatkistpapier en/of de boekvordering op de Staat. Monetair effect heeft dit in het heden niet; in het verleden heeft het er mede gefinancierde betalingsbalanstekort deflatoer gewerkt, terwijl in de toekomst een inflatoire besteding van dit bedrag door deze aflossing niet meer kan plaatsvinden.

De kapitaalmarkt.

De langzame afbrokkeling van het koersniveau op de aandelenmarkt vond gedurende de verslagweek verdere voortgang. Inderdaad is er de laatste tijd slechts weinig nieuws, dat geschikt is om de beleggers, die in een deflatiestemming verkeren, op te beuren. Een enkel lichtpunt als de vaste stemming voor olie-aandelen te New York had per saldo toch geen koersstijging van aandelen Koninklijke te Amsterdam ten gevolge, evenmin als de vorige week de aankondiging van de uitkering van een bonusaandeel door de Engelse Shell Transport (welke overigens prompt werd gevolgd door een ontkenning van de Koninklijke, dat zij zulks eveneens voornemens zou zijn).

Het weinige animo voor Nederlandse aandelen bleek ook uit het feit, dat de bij de introductie van aandelen Van Nelle aangeboden f 2½ mln niet werd voltekend; dat er momenteel ook voor Amerikaanse fondsen hier te lande geen dringende vraag bestaat wordt geïllustreerd door de lage stand van het agio, dat in de verslagweek ca 1½ pCt bedroeg.

De gemeente Renkum ging als eerste na de inschrijving op de 4¼ en 0/5/10 pCt Woningbouwleningen, over tot een 4¼ pCt obligatie-emissie, groot f 0,5 mln. Uit het feit, dat deze niet werd voltekend, kan wellicht worden geconcludeerd, dat de belangstelling voor dit type althans niet overweldigend is. Het resultaat van een komende emissie van groter omvang, nl. van de aangekondigde 4¼ pCt obligatielening van de Unie van Waterschapsbonden, groot f 5 mln, zal te zijner tijd meer uitsluitel over het opnemingsvermogen van de obligatiemarkt voor dit leningtype kunnen geven.

	21 Maart 1952	28 Maart 1952
Aand. indexcijfers.		
Algemeen	134,2	133,6
Industrie	189,4	188,9
Scheepvaart	160,9	159,5
Banken	117,2	115,4
Indon. aand.	42,8	42,6
Aandelen.		
A.K.U.	142	141
Philips	146½	149¾
Unilever	178½	180
H.A.L.	154	153
Amsterd. Rubber	83½	82½
H.V.A.	93¾	93½
Kon. Petroleum	294	294¾
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	72¾	72½
3-3½ pCt 1947	87¾	87½ ^{13/16}
3 pCt Invest. cert.	90¾	90½ ^{1/16}
3½ pCt 1951	95½ ^{15/16}	96
3 pCt Dollarlening	95	94¾
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	93¾	93
3½ pCt Bataafsche Petr.	95¾	95½
3½ pCt Philips 1948	94	93¾
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	86½	86½

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden-guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Vorderingen en geldswaardige papieren, luidende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betalings-accorden	Voorschotten in rekening courant
25 Febr. '52	1.218.237	1.000.254	3.584	287.700	113.181
3 Mrt '52	1.218.338	1.005.548	4.067	286.486	117.476
10 Mrt '52	1.217.955	1.011.023	2.466	301.417	97.261
17 Mrt '52	1.217.585	1.062.332	2.824	299.575	97.718
24 Mrt '52	1.305.081	1.011.567	3.269	277.785	97.315
31 Mrt '52	1.304.695	1.060.087	3.835	364.776	108.407

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldu in rekening courant				
		Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzonder-rekening	Saldu voortvloeiende uit betalings-accorden	Andere saldu van niet-ingezeten
25 Febr. '52	2.866.261	2.457.677	240.033	1.778.306	91.176	110.980
3 Mrt '52	2.938.705	2.401.309	265.194	1.778.306	98.082	111.581
10 Mrt '52	2.884.983	2.453.210	306.154	1.778.306	96.805	111.213
17 Mrt '52	2.849.755	2.532.626	319.162	1.778.306	100.342	110.877
24 Mrt '52	2.848.669	2.549.123	363.097	1.778.831	102.451	110.983
31 Mrt '52	2.950.681	2.515.625	368.784	1.804.045	86.425	106.216

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, muntmateriaal, goud en deviezen-certificaten	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Deviezenfonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderhand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. der V.S.I.
20 Febr. '52	1.438.081	403.729	1.590.045	600.336	1.530.660
27 Febr. '52	1.438.081	385.325	1.648.656	604.756	1.635.931
5 Maart '52	1.438.081	403.431	1.637.047	630.976	1.754.582
12 Maart '52	1.438.081	442.063	1.619.878	646.493	2.222.000
19 Maart '52	1.438.080	450.112	1.615.763	671.840	2.242.024

Data	Bankbiljetten in omloop	Deviezenfonds buitenlandse passiva	Rekening courant saldu		
			Van de Regering van de Rep. der V.S.I.	Bijzond. rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen
20 Febr. '52	3.158.706	978.233	—	—	914.001
27 Febr. '52	3.136.807	1.037.665	—	—	860.977
5 Maart '52	3.150.375	1.077.007	—	—	832.551
12 Maart '52	3.158.645	1.101.542	—	496.313	1.046.130
19 Maart '52	3.161.279	1.100.962	—	496.313	1.021.834

Muntbiljetencirculatie per 20 Febr. 1952 Rp. 337.908.609,50
 Muntbiljetencirculatie per 27 Febr. 1952 Rp. 336.974.171,50
 Muntbiljetencirculatie per 5 Maart 1952 Rp. 335.478.826
 Muntbiljetencirculatie per 12 Maart 1952 Rp. 336.489.289
 Muntbiljetencirculatie per 19 Maart 1952 Rp. 336.088.303,50

ENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIËLE PRODUCTIE IN NEDERLAND 1)

1938 = 100	1949	1950	1951 ²⁾	Sept. 1951	Oct. 1951	Nov. 1951	Dec. 1951 ³⁾	Jan. 1952 ⁴⁾
Algem. productie-index van de industrie	126	139	145	145	157	153	136	146
Steenkolen	87	91	92	92	100	93	81	96
Electriciteit, afgeleverd aan het net	196	229	242	242	285	284	283	306
Gas	124	138	147	147	154	149	165	172
Stikstofmeststoffen	88	154	208	208	257	241	240	235
Ruw ijzer	162	170	196	196	209	204	211	173
Walsproducten van ijzer en staal ⁵⁾	270	302	375	375	432	415	331	431
Rijwielen	153	185	159	159	119	110	94	110
Cement	124	130	154	154	177	176	147	119
Metelstenen	104	114	119	119	137	127	128	139
Deuren	109	139	150	150	147	148	145	137
Rubber (gehele industrietak)	261	330	338	338	346	337	286	328
Courantenpapier	84	90	104	104	108	131	93	—
Katoen- en linnenweverijen	79	87	99	99	108	106	93	—
Tricotage-industrie	134	167	—	—	131	—	—	—
Schoeisel (excl. pantoffels)	137	148	148	148	128	111	95	128
Sigaren ⁶⁾	114	101	94	94	102	91	84	117
Sigaretten ⁷⁾	115	143	159	159	161	156	138	179
Boter	83	92	83	83	73	59	51	45
Margarine	203	244	251	251	247	247	288	—
Kaas	102	101	112	112	124	87	69	58

1) Bron: C.B.S.; . betekent: de gegevens ontbreken.

2) 1940 = 100.

3) 1948 = 100.

4) Voorlopige gegevens.

OFFICIËLE WISSELKOERSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK.
Van 29 Maart 1952 af.

Plaats	Per	Schriftelijk en t.t.	
		Aankoop	Verkoop
Brussel	100 B.fr.	7,59	7,61
Frankfort a/Main	100 D.M.	90,39	90,57
Kopenhagen	100 D.Kr.	54,86	55,16
Lissabon	100 Escud.	13,15	13,28
Londen	1 £	10,63	10,65
Montreal (t.t.)	1 Can. \$	3,83	3,85
Montreal (luchtpost)	1 Can. \$	3,82½	3,85
Montreal (zeepost)	1 Can. \$	3,82	3,85
New York (t.t.)	1 U.S. \$	3,79½	3,80½
New York (luchtpost)	1 U.S. \$	3,79	3,80½
New York (zeepost)	1 U.S. \$	3,78½	3,80½
Oslo	100 N.Kr.	53,05	53,33
Parijs	100 Fr.fr.	1,084	1,088
Praag	100 Kes	7,58	7,62
Stockholm	100 Z.Kr.	73,25	73,66
Zürich	100 Z.fr.	86,71	87,09

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegoed op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalings-accorden	Handelspapier op Belgisch en overzees effecten	Voorschotten op overheidsfondsen
14 Febr. 1952	31.423	207	22.394	16.077	380
21 Febr. 1952	31.132	157	23.376	14.784	325
28 Febr. 1952	30.483	510	23.699	16.004	469
6 Mrt 1952	30.483	798	24.550	15.339	433
13 Mrt 1952	30.483	414	25.393	14.245	245
20 Mrt 1952	31.187	1.287	24.581	13.779	252
27 Mrt 1952	31.187	1.213	24.625	13.500	302

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening courant saldo:				Verbindtenissen t.o. het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	
			gewone rek.	rek. Acc. Econ. Sam.w.	Banken in het buitenland	Diverse rekeningen courant	E.B.-U.-landen	Andere
14 Febr. 1952	214	93.694	7	1.104	362	2.165	361	1.115
21 Febr. 1952	223	93.018	4	1.112	304	1.867	438	1.081
28 Febr. 1952	213	93.637	4	1.140	278	2.350	812	1.099
6 Mrt 1952	191	94.692	7	1.142	499	1.631	521	1.106
13 Mrt 1952	207	93.829	8	1.237	422	1.686	584	1.113
20 Mrt 1952	213	93.300	7	1.221	418	1.438	264	1.068
27 Mrt 1952	219	93.138	4	1.241	633	1.549	214	975

INTERIM-PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET GEZINSVERBRUIK IN NEDERLAND 1) 2)

1949 = 100

	15 Jan. 1951	15 Febr. 1951	15 Mrt 1951	16 Apr. 1951	15 Mei 1951	15 Juni 1951	16 Juli 1951	15 Aug. 1951	15 Sept. 1951	15 Oct. 1951	15 Nov. 1951	15 Dec. 1951	30 Jan. 1952 ³⁾
Totaal	113	115	117	122	122	121	122	121	121	121	120	119	111
Voedingsmiddelen	113	112	113	122	124	123	127	124	124	125	123	122	123
Kleding	128	137	143	146	142	138	134	131	129	127	126	123	117
Schoeisel	127	137	141	147	143	141	139	137	133	131	130	126	123
Reiniging	102	106	107	115	115	117	118	118	117	117	117	117	116
Woninginr. en huursraad	122	127	133	128	136	135	132	131	128	126	125	123	120
Over. groepen, incl. huur	107	108	109	113	112	113	113	114	115	115	115	115	116
Huur	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115

1) Volgens huishoudrekeningen over 1949 van geschoolde arbeiders, voorlieden, lagere kantoorbekenden en ambtenaren, met in 1949 een bruto-weekloon van f 50 tot f 60 per week; met een gemiddelde gezinsgrootte van 4 en voorts wonende in de middelgrote en kleine steden van ons land.

2) Prijzen waargenomen in de gemeenten Groningen, Enschede, Arnhem, Utrecht, Zaandam, Tilburg, Dongen, Eindhoven en Heerlen.

3) Voorlopige gegevens.

LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ N.V. ROTTERDAMSCH VERZEKERING-SOCIETEITEN (R.V.S.)

gevestigd te ROTTERDAM, Westerstraat 3 (Centrum)

BALANS op 31 December 1951.

Aandeelhouders nog te storten	f 127.000	Geplaatst Maatschappelijk Kapitaal	f 2.500.000
Vaste Eigendommen	„ 23.610.000	Extra Reserve	„ 5.641.000
Hypotheke	„ 32.242.000	Premiereserve Eigen Risico	„ 258.528.000
Effecten	„ 43.644.000	Deposito en Leningen o/g	„ 1.146.000
Leningen op Schuldbekentenis	„ 65.698.000	Gereserveerde Uitkeringen	„ 1.399.000
Polisbeleningen	„ 9.830.000	Saldi Agenten en Herverz. Mijnen	„ 610.000
Deposito u/g	„ 2.200.000	Dividend, Winstandelen en Tantièmes	„ 342.000
Inscr. Grootboeken en Schuldregisters	„ 85.874.000	Deposito-afdeling voor het Personeel	„ 654.000
Andere Beleggingen	„ 2.259.000	Ontvangen Borgstellingen	„ 492.000
Saldi bij Bankiers, Giro en in Kas	„ 3.113.000	Nog te betalen onkosten	„ 503.000
Lopende Intrest	„ 2.771.000	Reservefonds Herverzekering	
Saldi bij Agenten en Herverz. Mijnen	„ 1.515.000	Ziekenfondsen	„ 122.000
Mebelair en Materieel	„ P.M.	Gereserveerd voor Belastingen	„ 497.000
Diverse Debiteuren en andere Activa	„ 844.000	Diverse Crediteuren en andere Passiva	„ 1.293.000
	f 273.727.000		f 273.727.000

INTERIM-INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN IN NEDERLAND ¹⁾ 2)

1948 = 100	1949	1950	1951	30 Nov. 1951	31 Dec. 1951	31 Jan. 1952
Voedingsmiddelen:						
plantaardige	99	122	142	137	140	145
dierlijke	103	103	105	112	120	118
totaal	101	112	122	124	129	130
Grondstoffen voor:						
houtwaren	94	115	172	179	182	184
chem. producten	100	115	145	153	153	150
textielwaren	106	154	193	168	165	162
leer en leerwaren	116	152	194	158	149	142
metaalwaren	105	112	182	190	191	191
papier	83	102	206	226	226	226
hulpstoffen	115	129	157	175	171	177
totaal	108	128	171	177	174	176
 Afgewerkte prod.:						
glas, aardewerk, enz.	104	107	125	127	127	128
houtwaren	98	100	110	112	112	112
chem. producten	105	110	137	141	141	141
textielwaren	108	136	166	153	151	147
leer- en rubberwa- ren	109	123	160	149	145	143
papierwaren	98	107	182	189	190	190
metaalwaren	103	116	147	150	151	152
gefabriceerde voed. en genotmiddel	105	113	131	134	134	134
overige producten	95	98	131	138	139	140
totaal	104	116	143	142	141	141
Algemeen indexcijfer	104	117	143	144	145	145

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin C.B.S.”.

²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1948.

WERKLOOSHEID EN WERKVERRUIMING IN NEDERLAND ¹⁾

Maand	Geheel werklozen	Geheel wachtgelders	Geregistreerde D.U.W.-arbei- ders ²⁾
28 Febr. 1951	66.700	900	31.800
31 Mrt 1951	57.800	500	36.600
30 April 1951	53.400	200	32.700
31 Mei 1951	46.800	300	28.000
30 Juni 1951	43.200	400	22.300
31 Juli 1951	51.100	300	17.700
31 Aug. 1951	61.400	400	16.500
30 Sept. 1951	64.400	500	17.300
31 Oct. 1951	73.700	500	14.100
30 Nov. 1951	92.000	700	19.600
31 Dec. 1951	119.100	1.200	29.100
31 Jan. 1952	137.100	2.100	35.700
29 Febr. 1952	134.700	1.600	38.100

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin C.B.S.”.

²⁾ Incl. vorstwerklozen, zieken, arbeiders, die ongevallenuitkering ontvangen benevens een aantal personen, dat in het „vrije bedrijf” werk vond, zonder dat de arbeidsbureaux hiervan tijdig bericht ontvingen.

³⁾ Van 31 Januari 1951 af zijn de cijfers afgerond op honderdtallen.

vacatures

De Nederl. Huishoudraad roept sollicitanten op voor de functie van

ECONOME

Brieven met vermelding van opleiding, leeftijd enz. te richten aan het secretariaat, Statenlaan 142, Den Haag.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)

Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentietarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cents.